पणन हंगाम २०२५-२६ मध्ये खरेदी केलेल्या धानाची भरडाई व राईस फोर्टिफिकेशन बाबत.

महाराष्ट्र शासन
अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग
शासन परिपत्रक क्रमांक:-धानभ-१३२५/प्र.क्र.१८३/नापु.२९
मंत्रालय विस्तार, मुंबई- ४०० ०३२
दिनांक : - २० नोव्हेंबर, २०२५.

वाचा :-

१) अन्न,नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग शा.नि.क्र. खरेदी ११२५/ प्र.क्र.१८२/ ना.पु.२९, दिनांक.०४.११.२०२३.
२) अन्न,नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग शा.नि.क्र. संकीर्ण-२६२१/ प्र.क्र.३०३/ ना.पु २९, दि.१७.१०.२०२२.
३) अन्न,नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग शा.परिपत्रक.क्र. संकीर्ण-२६२१/ प्र.क्र.३०३ (भाग २) / ना.पु २९, दि.२४/०३/२०२५.
४) अन्न,नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग शासन परिपत्रक क्रमांक संकिर्ण २३२४/ प्र.क्र.१७८/ना.पु.२९, दिनांक ०७/१०/२०२४

शासन परिपत्रक :-

पणन हंगाम २०२५-२६ करिता किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजनेंतर्गत "विकेंद्रीत खरेदी योजना" संपूर्ण राज्यात राबविण्याचे संदर्भ क्र.१ येथील शासन निर्णयान्वये निर्देश देण्यात आले आहेत. त्याच बरोबर संदर्भ क्र. २ व ३ येथील शासन निर्णयान्वये किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजनेंतर्गत खरेदी करण्यात आलेल्या धानाच्या भरडाईअंती प्राप्त होणाऱ्या सीएमआरचे (तांदळाचे) फोर्टिफिकेशन करण्याबाबत निर्देश देण्यात आलेले आहेत. त्यानुसार उक्त योजनेंतर्गत खरेदी होणाऱ्या धानाची भरडाई व राईस फोर्टिफिकेशन सुरु करणे आवश्यक आहे. धानाची भरडाई ही अभिकर्ता संस्थांनी (दि महाराष्ट्र स्टेट को-ऑपरेटिव्ह मार्केटिंग फेडरेशन, मुंबई व महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्यादित, नाशिक) केंद्र शासनाच्या विहित मापदंडानुसार करावयाची आहे.

२) भरडाईचा कालावधी :-

पणन हंगाम २०२५-२६ मध्ये विहित मुदतीत भरडाई पूर्ण करण्याची दक्षता अभिकर्ता संस्थांनी घ्यावी. धान भरडाईचे करण्यासाठी अंतिम मुदत **दिनांक ३१ जुलै, २०२६ ही आहे.** खरेदी केलेल्या धानाच्या भरडाईचे काम लवकरात लवकर सुरु करण्यात यावे. धान खरेदीच्या दिनांकापासून एका महिन्यांत ते महत्तम २ महिन्यात धान भरडाईला जाण्यासाठी अभिकर्ता संस्थांनी आवश्यक ते पूर्वनियोजन करावे. याकरिता दर महिन्याचे भरडाईचे नियोजन करावे व त्यानुसार भरडाई पुर्ण होईल याची सर्वोत्तोपरी खात्री करावी.

३) भरडाईसाठी जिल्हा समन्वय समिती :-

जिल्हाधिकारी यांनी जिल्ह्यातील अभिकर्ता संस्थांच्या मदतीने खालीलप्रमाणे जिल्हा समन्वय समिती स्थापन करण्याची कार्यवाही करावी:-

तक्ता -अ

अ. क्र	पदनाम	पद
१	जिल्हाधिकारी	अध्यक्ष
२	जिल्हा अधिक्षक कृषी अधिकारी	सदस्य
३	जिल्हा उपनिबंधक सहकारी संस्था	सदस्य
४	जिल्हा पुरवठा अधिकारी	सदस्य
५	सहायक जिल्हा पुरवठा अधिकारी	सदस्य
६	मार्केटिंग फेडरेशन /आदिवासी विकास महामंडळाचे जिल्हा व्यवस्थापक (त्यांच्या संबंधित भौगोलिक क्षेत्रानुसार)	सदस्य-सचिव

४. जिल्हा समन्वय समितीच्या जबाबदाऱ्या :-

४.१ खरेदी केलेल्या धानाच्या भरडाईकरिता खरेदी केंद्राजवळील सक्षम अशा भातगिरण्यांची नियुक्ती करावी .

४.२ मागील हंगामातील जिल्ह्यामधील नियुक्त केलेले व तक्रारी नसलेले, ज्यांच्याकडे मागील हंगामांचे धान/तांदुळ (CMR) शिल्लक नाही असे गिरणीधारक तसेच शासनाने वेळोवेळी विहीत केलेल्या अटी व शर्थी यांची पूर्तता करणाऱ्या जिल्ह्यातील गिरणीधारकांच्या करारनाम्याचे पणन हंगाम २०२५-२६ करिता नुतनीकरण करण्यास प्राधान्य देण्यात यावे व त्यांच्यामार्फत भरडाईची प्रक्रीया राबविण्यात यावी.

४.३ ज्या गिरणीधारकांवर गुन्हा दाखल झाला असेल, अशा गिरणीधारकांस भरडाईचे काम देण्याबाबत सर्व कागदपत्रांची छाननी करुन त्याबाबतचा निर्णय जिल्हा समन्वय समितीने घ्यावा. अशा गिरणीधारकांच्या अनुषंगाने घेण्यात आलेल्या निर्णयाबाबत उपायुक्त पुरवठा यांच्यामार्फत शासनास अवगत करावे.

४.४ ज्या गिरणीधारकांना काळ्या यादीत टाकण्यात आले आहे अशा मिलर्सला धान भरडाईचे काम देण्यात येऊ नये. अन्यथा याची सर्वस्वी जबाबदारी अभिकर्ता संस्था यांच्या संबंधित अधिकारी यांची राहील.

४.५ ज्या गिरणीधारकांच्याकडे मागील कोणत्याही हंगामांचे धान/तांदुळ (CMR) शिल्लक आहे, अशा मिलर्सला धान भरडाईचे काम देण्यात येऊ नये. अन्यथा याची सर्वस्वी जबाबदारी अभिकर्ता संस्था यांचे संबंधित अधिकारी यांची राहील.

४.६ नवीन गिरणीधारकांची नियुक्ती करताना तो गिरणीधारक असल्याबाबतचे सबळ पुरावे घेण्यात यावेत. जसे गिरणीचे उद्योग नोंदणी प्रमाणपत्र, कृषि उत्पन्न बाजार समितीचे

प्रक्रीयादार असल्याचे प्रमाणपत्र, गिरणीच्या नावाचे मागील ३ महिन्यांचे विद्युत देयक, मागील ३ वर्षाचे अंकेक्षण अहवाल (ज्यामध्ये निव्वळ मूल्य अधिक्य असावे), वस्तु व सेवा कर नोंदणी प्रमाणपत्र व मागील कोणत्याही हंगामाचे धान/तांदुळ (Custom Milled Rice- C.M.R.) बाकी नाही व शासनाला कोणतीही रक्कम देय नाही, अशा आशयाचे ₹ ५०० /- च्या स्टॅम्प पेपरवर प्रतिज्ञापत्र घेण्यात यावे.

४.७ ज्या गिरणीधारकांनी नव्याने गिरणी सुरु केली आहे, त्या गिरणीधारकांकडे मागील वर्षाचे "अंकेक्षण अहवाल" उपलब्ध होऊ शकणार नसल्याने त्या गिरणीधारकांकरिता अंकेक्षण अहवालाची अट अनिवार्य करण्यात येऊ नये. तसेच गिरणीमध्ये धान भरडाई सुरु झाल्यानंतरच्या कालावधीपासूनचे वीज देयक वीज कंपनीकडून प्राप्त झाल्यानंतर त्या गिरणीधारकांकडून उपलब्ध करुन घेणे.

४.८ गिरणीधारकांनी केद्र शासनाच्या निर्देशाप्रमाणे विहीत मानांकन असलेले Dynamic blending machine संस्थापित करणे अनिवार्य आहे. याबाबतची खात्री गिरणीधारकांची निवड करताना अभिकर्ता संस्था यांनी करावी. याची पुर्तता न करणा-या गिरणीधारकांची निवड करण्यात आल्यास त्याची सर्वस्वी जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची असेल.

४.९ केंद्र शासनाच्या सुचनांनुसार Linking of electricity consumption of mills with the milled quantity of Paddy करणे बंधनकारक आहे. त्यानुषंगाने नियुक्त होणाऱ्या मिलरचा महावितरण ग्राहक क्रमांक संबंधित अभिकर्ता संस्थेमार्फत BeAM संस्थेस उपलब्ध करून देण्यात यावा. याची पुर्तता न करणा-या गिरणीधारकांची निवड करण्यात आल्यास त्याची सर्वस्वी जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची असेल.

४.१० फोर्टिफाईड राईस संदर्भात उपरोक्त "वाचा क्र.२ व ३ " येथील शासन निर्णयान्वये दिलेल्या सूचना व शासनाने वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या सूचनांचे पालन करावे.

४.११ गिरणीधारकांची नियुक्ती करताना संदर्भ क्र. ४ येथील शासन निर्णयान्वये दिलेल्या सुचनांचे अनुपालन करण्यात यावे.

४.१२ स्थानिक गिरणीधारकांचा प्राथम्याने विचार करावा. तथापि, ज्या भागामध्ये धान भरडाई गिरण्यांची संख्या कमी आहे, अशा ठिकाणी लगतच्या जिल्ह्यातील गिरणीधारकांची नियुक्ती करणे व शासनाच्या हिताचे असल्यास अशा गिरणीधारकांकडून धान भरडाई करावयाची झाल्यास, असे प्रस्ताव अभिकर्ता संस्थांनी जिल्हा समन्वय समितीच्या मान्यतेने शासन मान्यतेसाठी पाठवावेत. त्याचप्रमाणे, लगतच्या जिल्ह्याव्यतिरिक्त धान भरडाई करावयाची असल्यास, असे प्रस्ताव अभिकर्ता संस्थांनी जिल्हा समन्वय समितीच्या मान्यतेने शासनाकडे सादर करावेत. असे प्रस्ताव शासनास सादर करण्याची जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची असेल.

४.१३ गडचिरोली जिल्ह्यामध्ये योजनेंतर्गत खरेदी करण्यात येणा-या धानाची विहीत मुदतीत भरडाई होत नसल्याचे/ भरडाईविना शिल्लक राहत असल्याचे मागील काही हंगामामध्ये निदर्शनास आले आहे. शासकीय धान भरडाईविना शिल्लक राहुन त्याचे नुकसान होऊ नये यासाठी जिल्हाधिकारी, गडचिरोली यांनी लगतच्या जिल्ह्यांमधील गिरणीधारकांकडुन धान भरडुन घेण्यासाठी शासनास प्रस्ताव सादर करावेत. उपायुक्त, (पुरवठा) नागपुर यांनी यासंबंधाने गडचिरोली जिल्ह्यालगतच्या जिल्ह्यांमधील जिल्हाधिकारी यांच्याशी समन्वय साधुन आवश्यक ती कार्यवाही पुर्ण करावी.

४.१४ जिल्हा समन्वय समितीने त्यांची आढावा बैठक दर १५ दिवसांनी घ्यावी. CMR दावे प्रतिपूर्तीची रक्कम मुद्दा क्र.६.१५ मध्ये नमूद स्वीय प्रपंजी लेखा खात्यामध्ये वर्ग केली जात असल्याबाबत पाक्षिक आढावा घेणे व सदर अहवाल उपसचिव (किमान आधारभुत किंमत) आणि वित्तीय सल्लागार व उपसचिव, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग यांना सादर करणे जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांना बंधनकारक राहील.

४.१५ भरडाईबाबत गिरणीधारकांविरुध्द तक्रारी असल्यास त्याबाबत सुनावणी घेऊन निर्णय देणे. समितीचा निर्णय मान्य नसल्यास गिरणीधारकांस संबंधित विभागीय आयुक्त यांच्याकडे अपील दाखल करता येईल. विभागीय आयुक्तांच्या निर्णयाविरोधात शासनाकडे अपील दाखल करता येईल.

४.१६ मागील पणन हंगामात विविध कारणांमुळे धान भरडाईकरिता केंद्र शासनाकडे मुदतवाढीचे प्रस्ताव सादर करावे लागले होते. चालू पणन हंगामात धान भरडाईची कार्यवाही विहीत मुदतीत होण्याकरिता धानाची भरडाईसाठी उचल करणे धान भरडाई करुन फोर्टीफाईड तांदुळ/सीएमआर शासकीय गोदामामध्ये जमा करणे याचा कालबध्द (किमान १ महिन्याचा) कार्यक्रम शासनाने वेळोवेळी विहित केलेल्या मार्गदर्शक सुचनानुसार आखून त्याबाबत अभिकर्ता संस्था यांनी शासनास अवगत करावे.

४.१७ केंद्र शासनाच्या निदेशांप्रमाणे खरेदी झालेल्या धानाची भरडाई विहित मुदतीत होणे आवश्यक आहे. शेतकऱ्यांकडून खरेदी केलेले धान उघड्यावर साठवल्याने त्यामध्ये तूट येण्याची शक्यता असते. त्यामुळे खरेदी केलेले धान दोन आठवड्यांपेक्षा जास्त दिवस उघड्यावर साठवणूक करावयाची परिस्थिती उद्भवल्यास असा धान तातडीने भरडाई करण्याचे नियोजन करावे. खरेदी केलेले धान गोदामांमध्ये २ महिन्यांहून अधिक काळ शिल्लक राहणार नाही यासाठी लवकरात लवकर उचलण्यासाठी दर महिन्याचे भरडाईचे नियोजन करण्यात यावे. प्रत्येक महिन्याला आढावा बैठक आयोजित करुन कार्यक्रमनिहाय धान भरडाई होत असल्याची खात्री करावी. याबाबत अभिकर्ता संस्था यांनी शासनास अवगत करावे.

४.१८ धान भरडाईकरिता करार करण्यात आलेल्या सर्व गिरणीधारकांना करार केल्यापासून ७ दिवसांच्या आत भरडाईकरिता धानाच्या पहिल्या लॉटचा वितरण आदेश (D.O.) देण्यात आला आहे किंवा कसे, याबाबतचे संनियंत्रण करावे व आढावा घ्यावा. तसेच नियमितपणे धान वितरण आदेशाबाबतचा आढावा घ्यावा. अभिकर्ता संस्था यांनी याबाबत शासनास अवगत करावे.

४.१९ धान भरडाई विहीत मुदतीत होण्यासाठी उपरोक्त देण्यात आलेल्या तसेच वेळोवेळी देण्यात येणा-या सुचनांचे तंतोतंत पालन करुन धान भरडाई विहीत मुदतीत करुन घेण्याची जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची असेल.

४.२० जिल्ह्यात खरेदी होणाऱ्या धानापासून प्राप्त फोर्टीफाईड तांदुळ/सीएमआर जिल्ह्यातील सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेंतर्गत वितरीत होण्याच्या अनुषंगाने जिल्ह्यात साठवणूक क्षमता निर्माण करावी व याबाबत वेळोवेळी आढावा घ्यावा. तसा अहवाल शासनास सादर करावा.

४.२१ भरडाई सुरु होण्यापूर्वीच जिल्ह्यातील खरेदीचा अंदाज घेऊन, तयार होणारा सीएमआर जिल्ह्यातील बेस गोदाममध्ये जमा करण्याकरिता आवश्यक नियोजन करण्यात यावे. जिल्ह्यातील उपलब्ध गोदाम क्षमता विचारात घेऊन, आवश्यक अतिरिक्त गोदाम भाड्याने घेण्याबाबतचा प्रस्ताव शासनास सादर करण्यात यावेत. केंद्र शासन/ राज्य शासन यांनी वेळोवेळी दिलेल्या सुचना याकरिता लक्षात घेण्यात याव्यात. खाजगी गोदामे भाड्याने घेताना

वर्षभर वाहनांची वाहतूक सुरळीत राहील, अशीच गोदामे भाड्याने घेण्याची शिफारस शासनाकडे करण्यात यावी. याबाबतची खातरजमा जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांनी करावी.

४.२२ गोदाम भाड्याने घेताना गोदामांजवळील गिरण्यांची भरडाई क्षमता, त्या परिसरातील गोदामांची साठवणूक क्षमता व शासनास प्रत्यक्ष आवश्यक गोदाम यांची खातरजमा करुनच गोदामांचे प्रस्ताव सादर करावेत. अनावश्यक क्षमतेचे प्रस्ताव शासनास सादर करण्यात येऊ नयेत.

५. अभिकर्ता संस्थेची जबाबदारी:-

५.१ योजनेंतर्गत धान खरेदी करुन धानाची विहीत मुदतीत भरडाई व फोर्टिफिकेशन करुन त्यापासुन तयार होणारा फोर्टिफाईड सिएमआर गिरणीधारकांमार्फत शासनास विहित मुदतीत जमा करणे ही अभिकर्ता संस्थांची जबाबदारी आहे. याकरिता अभिकर्ता संस्थांकडुन नेमणुक करण्यात आलेल्या उप अभिकर्ता संस्था व गिरणीधारक यांच्यावर अभिकर्ता संस्था आवश्यक ते सर्व नियंत्रण ठेवतील.

५.२ जिल्हा समन्वय समितीच्या मान्यतेने, अटी व शर्थींची पुर्तता करणा-या गिरणीधाराक यांच्याशी चालू हंगामाकरीता अभिकर्ता संस्था यांनी जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांच्या समावेशासह संदर्भ ४ येथील शासन निर्णयामध्ये नमुद केल्यानुसार विहीत मुदतीत त्रिपक्षीय करारनामा करावा.

५.३ मिलर्ससोबत करारनामा करताना सदर करारात मिलर्सनी शासनाचे धान प्राधान्याने मिलींग व राईस फोर्टिफिकेशन करून देण्याबाबत तसेच मिलर्सकडून खराब फोर्टिफाईड तांदुळ/सीएमआर (CMR + FRK) जमा केला गेल्यास तसेच धान भरडाई करण्यास मिलर्सने दिरंगाई केल्यास संबंधित मिलर्सवर कायद्यानुसार दंडात्मक कारवाई जिल्हाधिकारी यांच्यामार्फ़त करण्यात येईल या व अन्य आवाश्यक तरतूदींचा प्रामुख्याने समावेश करावा.

५.४ शासन मान्यतेनंतर बाहेरच्या जिल्ह्यातील मिलर्ससोबत त्रिपक्षीय करारनामा करताना, अभिकर्ता संस्थांनी मिलर्सना ज्या जिल्ह्यातून धान भरडाईसाठी द्यावयाचे आहे, त्या जिल्ह्याच्या जिल्हा पुरवठा अधिकाऱ्यांची स्वाक्षरी घ्यावी. तथापि, भरडाईअंती प्राप्त होणारा सीएमआर/फोर्टीफाईड तांदुळ हा ज्या जिल्ह्यात भरडाई होणार आहे, त्याच जिल्ह्यात जमा करून तेथील सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेंतर्गत वितरीत करण्यात यावा.

५.५ करारनामा केलेल्या मिलर्सनी नमुद केल्याप्रमाणे विहीत शासकीय पद्धतीने बँक गॅरंटी जमा केल्यानंतर धान भरडाईसाठी लॉट देण्याची कार्यवाही त्वरेने करणे आवश्यक आहे. मिलरनिहाय लॉट वितरणाची माहिती संबंधित जिल्ह्याच्या जिल्हा पणन अधिकारी / प्रादेशिक व्यवस्थापक यांनी तात्काळ जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांना उपलब्ध करुन द्यावी.

५.६ नियुक्त करण्यात आलेल्या गिरणीधारकांच्या भरडाई क्षमता तसेच ब्लेंडिग क्षमता यांबाबतची माहिती अभिकर्ता संस्थांनी विहीत नमुन्यात जिल्हा समन्वय समिती व शासनास देणे बंधनकारक आहे.

५.७ अभिकर्ता संस्था यांनी काळ्या यादीत समाविष्ट केलेल्या गिरणीधारकांची यादी संबंधित जिल्ह्यांच्या जिल्हाधिकारी यांना नवीन हंगामाच्या गिरणीधारकांची नियुक्ती होण्यापूर्वी न चुकता पाठवावी. त्याची एक प्रत शासनास (उप सचिव, किमान आधारभुत किंमत) यांना सादर करण्यात यावी. त्याचप्रमाणे मागील तीन वर्षांच्या कालावधीत काळ्या यादीत टाकलेल्या/

टाकण्यासाठी प्रस्तावित केलेल्या गिरणीधारकांच्या यादींचे अभिलेख कारण मिमांसेसह शासन सादर करावयास सूचना देईल, त्यानुसार सादर करण्यात यावेत .

५.८ उपरोक्त मुद्दा क्र.५.३ चे पालन गिरणीधारकांकडून न झाल्यास, त्याचप्रमाणे फोर्टिफाईड तांदुळ विहित गोदामांत जमा न केल्यास/विलंबाने जमा केल्यास, तसेच शासनाशी करारनामा केल्यानंतर धानाची भरडाई व फोर्टिफिकेशन प्राधान्याने न केल्यास अशा बाबींबाबत त्रिपक्षीय करारनाम्यामध्ये दंडात्मक कारवाईची तरतूद अंतर्भूत करणे अनिवार्य आहे.

५.९ धानाचे वितरण आदेश (D.O.) धान खरेदी केलेल्या दिनांकापासून सात दिवसांच्या आत नियुक्त केलेल्या गिरणीधारकास देणे आवश्यक आहे. धान वितरण आदेश BeAM पोर्टलवर ऑनलाईनच देण्यात यावे. कोणत्याही परिस्थितीत ऑफलाईन पद्धतीने देण्यात आलेले धान वितरण आदेश ग्राह्य धरण्यात येणार नाहीत. अशा पद्धतीचे धान वितरण आदेश देण्यात आल्यास याकरिता अभिकर्ता संस्थांचे जिल्हा पणन अधिकारी/प्रादेशिक व्यवस्थापक यांना जबाबदार धरण्यात येईल तसेच प्रकरणी शासनाकडुन संबंधितांवर कारवाई करण्यात येईल याची नोंद घ्यावी.

५.१० धान भरडाईकरिता करार करण्यात आलेल्या गिरणीधारकांना त्यांच्या गिरणीच्या भरडाई व फोर्टीफिकेशन क्षमतेच्या धानाचे वितरण आदेश (D.O) देण्यात यावे. तगिरणीच्या क्षमतेपेक्षा जास्त धान भरडाईकरिता गिरणीधारकास देण्यात येऊ नये. मागील खरीप तसेच रबी हंगामात धान वितरण आदेश देताना काही ठराविक गिरणीधारकांनाच प्राधान्य देण्यात आल्याचे निदर्शनास आले असल्याने, पणन हंगाम २०२५-२६ मध्ये गिरणीधारकांना धान वितरण आदेश (DO) बाबतचा प्रस्तावित आराखडा समितीपुढे २ आठवड्यात ठेवावा. तसेच करार करण्यात आलेल्या गिरणीधारकांना भरडाईच्या कामगिरीनुसार सर्वसमावेशकपणे वितरण आदेश देण्यात येतील याची दक्षता घ्यावी.

५.११ अभिकर्ता संस्थांनी प्रत्येक आठवड्याच्या अखेरीस भरडाईसाठी दिलेले धान व शासकीय गोदामात जमा केलेला फोर्टिफाईड तांदुळ/सीएमआर यांचे एकत्रित जिल्हानिहाय विवरणपत्र पोच पावतीसह (Acceptance Receipt) उप सचिव (किमान आधारभुत किंमत) व उप सचिव व वित्तीय साल्लागार यांना पाठविणे आवश्यक आहे .

५.१२ अभिकर्ता संस्थेने भरडाईसाठी गिरणीधारकांकडे धान सोपविताना खालीलप्रमाणे प्राथम्यक्रम असावा.

अ. अपवादात्मक परिस्थितीत उघड्यावर साठविलेले धान.
आ. खाजगी गोदामात साठविलेले धान.
इ. सहकारी संस्थांच्या गोदामात साठविलेले धान.
ई. शासकीय/अभिकर्ता संस्थांच्या गोदामात साठविलेले धान.

वरील अ ते ई मध्ये साठविलेले धान, पहिल्यांदा खरेदी झालेला धान प्रथम भरडाई होईल (First In First Out) या धर्तीवर भरडाईसाठी मिलर्सना देणे व महिनानिहाय साठा विवरणपत्रे ऑनलाईन अद्ययावत ठेवणे आवश्यक राहील .

५.१३ अभिकर्ता संस्थांनी करारनाम्याप्रमाणे गिरणीमालकांकडून प्रचलित शासकीय कार्यपद्धतीनुसार बँक गॅरंटी घ्यावी.

५.१४ अभिकर्ता संस्थांनी धान भरडाईनंतर जास्तीत जास्त म्हणजेच ६७%, फोर्टीफाईड तांदुळ/सीएमआर जमा करण्यास तयार असणाऱ्या गिरणीधारकास प्राधान्य द्यावे जेणे करून भरडाईविना शिल्लक धान रहाणार नाही .

५.१५ धान भरडाईसाठी देताना गिरणीधारकाची भरडाई क्षमता (Milling capacity, Fortification capacity) व वाहतूकीसाठी जवळच्या अंतराचा प्रामुख्याने विचार करावा.

५.१६ गिरणीधारकाची भरडाई क्षमता लक्षात घेऊन त्याला पूर्ण हंगामात किती धान दिले जाईल व हे दिलेले धान हंगाम संपण्यापूर्वी विहित मुदतीत भरडाई करुन दिले जाईल, याची हमी गिरणीधारकाकडून घेणे अनिवार्य आहे.

५.१७ संदर्भात नमूद केलेल्या दि. ७ आक्टोबर, २०२४ रोजीच्या शासन परिपत्रकात स्पष्ट केल्यानुसार , प्रति क्विंटल धान भरडाईकरिता सर्वसाधारणपणे किमान ०.८ युनिट वीज खर्च होत असल्याची खातरजमा करावी. याबाबतची तपासणी संबंधित जिल्हा पणन अधिकारी / प्रादेशिक व्यवस्थापक आदिवासी महामंडळ यांनी करावयाची आहे. किमान ०.८ युनिट वीज खर्च होत नसल्यास त्या गिरणीधारकास भरडाई खर्च व वाहतुकीचा खर्च तसेच त्या आनुषंगिक देय बाबी अदा करण्यात येऊ नयेत. सदर बाब तात्काळ शासनास (उप सचिव, किमान आधारभूत किंमत ना. पु .२९) यांना सादर करणे आवश्यक आहे .

५.१८ केंद्र शासनाकडुन योजनेची प्रतिपुर्ती जमा केलेल्या तांदळाच्या प्रमाणानुसार करण्यात येते. यासाठी केंद्र शासनाकडुन विविध पोर्टल सुरु केली आहेत. अभिकर्ता संस्थांनी त्यांच्या स्तरावरील नोंदी विहीत मुदतीत पोर्टलवर पुर्ण कराव्यात. तसेच गिरणीधारकांनी BeAM प्रणालीवर तसेच केंद्र शासनाच्या पोर्टलवर योग्य नोंदी घेतल्या आहेत किंवा कसे याचा आढावा अभिकर्ता संस्थांनी वेळोवेळी घ्यावा. नोंदी न घेतल्याचे/ गिरणीमालकांकडुन दिरंगाई करण्यात येत असल्याचे निदर्शनास आल्यास तातडीने त्याची पुर्तता करुन घ्यावी अन्यथा अशा गिरणीधारकांना धान भरडाईकरिता उचल देण्यात येऊ नये.

५.१९ गिरणीमालकाने धानाची भरडाई करुन फोर्टिफाईड तांदूळ/सीएमआर शासकीय गोदामात जमा केल्यानंतर गोदामपालाने BeAM च्या संगणकीय प्रणालीवर त्याबाबत घेतलेल्या नोंदीच्या आधारे पुढील धान गिरणीधारकांस उपलब्ध करुन द्यावे.

५.२० कार्यरत खरेदी केंद्र, त्याची खरेदी क्षमता, त्या केंद्राला जोडण्यात आलेले भरडाईचे उद्दिष्ट, तसेच मिलर्सची संख्या व त्यांच्या मिलची भरडाई व ब्लेंडिंग क्षमता इत्यादी बाबतची माहिती नियंत्रण कक्षाला देणे.

५.२१ गिरणीमालकाने भरडाई केलेला सीएमआर/फोर्टिफाईड तांदूळ शासकीय गोदामात जमा करणे व देयक सादर करताच, अभिकर्ता संस्थेने १० दिवसात, भरडाई व इतर खर्च विहित दराने BeAM प्लॅटफॉर्म वरुन Online पद्धतीने गिरणीमालकास देणे बंधनकारक आहे.

५.२२ अभिकर्ता संस्था यांनी धान वाहतूकीचे देयक उपसचिव (ना. पु.२९/किमान आधारभुत किंमत) मंत्रालय, मुंबई, उप सचिव व वित्तीय सल्लागार यांना सादर करावीत. सादर करतांना जवळच्या मिलकरीता व जवळच्या मार्गाने वाहतूक केल्याबाबतचे प्रमाणपत्र देणे आवश्यक राहील. तसेच सदर वाहतूकीची देयके पणन हंगाम २०२५-२६ साठी निश्चित केलेल्या SoR (Schedule of Rates) प्रमाणे अदा करण्यात येतील, याची दक्षता घ्यावी.

५.२३ भरडाईचा कालावधी संपल्यानंतर जर अभिकर्ता संस्थांकडे धान शिल्लक राहिले तर शिल्लक धानाची संपूर्ण जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची राहील. सदर धानाच्या खरेदीचा व इतर कोणताही अनुषंगीक खर्च अभिकर्ता संस्थांना अनुज्ञेय नसेल. तसेच, सदर धानापासून जेवढा तांदुळ (CMR) झाला असता तेवढ्या तांदळाची केंद्र शासनाने त्या त्या कालावधीसाठी निश्चित केलेल्या इकॉनॉमिक कॉस्टच्या दराने होणारी रक्कम अभिकर्ता संस्थांना शासनास जमा करावी लागेल. अशी सर्व रक्कम जमा होईपर्यंत अभिकर्ता संस्थांचा प्रशासकीय/अनुषंगिक खर्च प्रदान केला जाणार नाही. तसेच भरडाईविना शिल्लक राहिलेल्या धानाचा कोणताही अनुषंगिक खर्च अभिकर्ता संस्थांना देय होणार नाही. **केंद्र शासनाने निश्चित करुन दिलेल्या कालावधीत भरडाई पूर्ण करुन घेण्याची जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची राहील. यासाठी शासन निर्णयामध्ये देण्यात आलेल्या सुचनांनुसार धान भरडाई विहीत मुदतीत होण्यासाठी आवश्यक कार्यवाही करावी.**

५.२४ पुर्वानुभवावरुन असे निदर्शनास आले आहे की, काही प्रकरणांमध्ये गिरणीधारक धानाची उचल केल्यानंतर परस्पर अन्य ठिकाणी वाहतुक करतात. अशी प्रकरणे उद्भवु नयेत यासाठी अभिकर्ता संस्थांनी गिरणीधारक यांच्यावर प्रभावी नियंत्रण ठेवावे. नेमुन दिलेल्या मार्गानेच गिरणीधारक यांच्याक्डुन वाहतुक करण्यात येत असल्याची अभिकर्ता संस्थांनी खात्री करावी. अशी प्रकरणे निदर्शनास आल्यास त्याबाबत तातडीने शासनास अवगत करावे. अशा गिरणीधारकांना धान भरडाईसाठी देण्यात येऊ नये.

६. जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांच्या जबाबदाऱ्या :-

६.१ वितरण आदेश दिल्याच्या दिनांकापासून धानाच्या भरडाईसह फोर्टिफिकेशन करुन फोर्टिफाईड तांदुळ/सीएमआर १० दिवसांत शासनाच्या विहीत केलेल्या गोदामात जमा होत आहे, याची खात्री करणे.

६.२ ज्या भात गिरणीमध्ये भरडाई करण्यात आली असेल त्या गिरणी धारकाने त्याच्या लगतच्या भौगोलिक क्षेत्रामधील जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांनी विहित केलेल्या विहित मुदतीत सीएमआर जमा करणे अनिवार्य आहे. अन्यथा या शासन परिपत्रकातील मुद्दा क्र.७.२ मधील तरतुदीनुसार दंडात्मक कारवाई करावी.

६.३ मिल मधील आवारात असलेले गोदाम CMR करिता घेण्यात येऊ नये. CMR गोदामांमध्ये वजन काटा कार्यान्वित असल्याची खातरजमा करून व गोदामांमध्ये सी.सी.टी.व्ही. कॅमेरा लावून त्याचे रेकॉर्डिंग गोदामधारकाने पेनड्राईव्हमध्ये सुरक्षित ठेवावे. त्याचप्रमाणे सदर रेकॉर्डिंग लॉट निहाय असल्याची जरूर खात्री करावी. जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांनी त्याच्यावर नियंत्रण ठेवावे. या रेकॉर्डिंगची शासनाकडून मागणी केल्यानंतर उपलब्ध करुन देणे आवश्यक राहील. रेकॉर्डिंग उपलब्ध न करून दिल्यास संबंधितांवर दंडात्मक कार्यवाही करण्यात येईल.

६.४ शासनाच्या विहीत केलेल्या गोदामात सीसीटीव्ही यंत्रणा लावणे बंधनकारक राहिल. सदर कॅमेरे अशा ठिकाणी लावावेत जेणेकरुन जमा होणारा तांदुळ, वाटप करण्यात येणारा तांदुळ, वाहतुकीचे ट्रक इत्यादीचे स्पष्टपणे चित्रीकरण होईल. दर १५ दिवसांनी सदर चित्रीकरण पेनड्राईव्हमध्ये कॉपी करणे आवश्यक राहील. सदर १५ दिवसाच्या चित्रीकरणाचे संबंधित गोदाममालक यांच्याकडुन जतन करण्यात येईल. त्यांच्यावर जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांचे

नियंत्रण राहील. शासनाकडुन मागणी केल्यास तसेच तपासणीच्यावेळी सदर चित्रीकरणाचा पेनड्राईव्ह उपलब्ध करुन देणे आवश्यक आहे. गोदामांमध्ये कॅमेरा लावण्याचा खर्च केंद्र शासनाकडून मंजूर करण्यात येणाऱ्या प्रशासकीय खर्चातून भागविण्यात यावा व संबंधित जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांनी त्याची देयके उपायुक्त पुरवठा यांच्या मार्फत-उप सचिव नापु २९ तसेच वित्तीय सल्लागार व उप सचिव यांच्याकडे सादर करावीत.

६.५ फोर्टीफाईड तांदळाच्या स्वीकृतीकरिता जिल्ह्यातील भाड्याने घेण्यात आलेल्या गोदामांची माहिती शासनास तसेच BEAM पोर्टलवर उपलब्ध करुन देणे.

६.६ जर शासनामार्फत इतर जिल्ह्यातील धान गिरणीधारकांना भरडाईकरिता देण्यात आला तर, शासनाने याबाबत इतर सूचना न दिल्यास, ज्या जिल्ह्यामध्ये धान भरडाई करण्यात येईल त्याच जिल्ह्याच्या जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांची फोर्टिफाईड तांदूळ जमा करुन घेण्याची जबाबदारी असेल. असा फोर्टिफाईड तांदूळ जमा करताना केंद्र शासनाच्या विहित निकषांनुसार करण्यात यावा.

६.७ मुद्दा क्र.५.१ प्रमाणे होणाऱ्या कार्यवाहीवर नियंत्रण ठेवणे.

६.८ मुद्दा क्र. ५.१२ नुसार धान भरडाईसाठी दिला जातो किंवा कसे याबाबत आढावा घेणे.

६.९ केंद्र शासनाच्या सूचनांनुसार, सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेंतर्गत फोर्टिफाईड राईस वितरित करावयाचा आहे. त्यामुळे किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजनेंतर्गत खरेदी केलेल्या धानापासून प्राप्त होणारा सीएमआर जमा करताना, फोर्टिफाईड तांदळाबाबत शासनाने वेळोवेळी निर्गमित केलेले निकष तपासण्यात यावेत. विहित निकषांमध्ये बसणारा तांदुळच जमा करण्यात यावा. याकरिता केंद्र शासनाने निर्गमित केलेल्या मार्गदर्शक सूचनांचे तसेच त्यानंतर वेळोवेळी होणाऱ्या सुधारणांनुसार अनुपालन करावे. **(जोडपत्र-८)** फोर्टिफाईड राईस तयार करण्यासाठी अभिकर्ता संस्थांनी गिरणीधारकांना उचल दिल्यानंतर त्यांना Fortified Rice Kernels (FRK) मिलर्सना उपलब्ध करुन देण्यात यावा.

६.१० जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांनी अभिकर्ता संस्थांना दिलेल्या उचलीच्या प्रमाणानुसार त्या त्या मिलरनिहाय लॉटच्या मर्यादेमध्ये आवश्यक FRK (Fortified Rice Kernels) नियुक्त मिलर्सना उपलब्ध करुन देणे अनिवार्य आहे.

६.११ शासकीय गोदामात फोर्टीफाईड तांदुळ प्राप्त झाल्यानंतर व तो नियतनासाठी पाठविल्यानंतर गोदामपालाकडून त्याच्या संगणकीय अद्ययावत नोंदी BEAM च्या प्रणालीवर घेण्यात आल्या आहेत किंवा कसे याचा आढावा घेणे. अशा नोंदी अद्ययावत नसल्यास गोदामपाल यांच्याकडुन करुन घ्याव्यात आवश्यकतेनुसार त्यांच्यावर कारवाई करणे.

६.१२ फोर्टीफाईड तांदुळ नियतनासाठी इतर जिल्ह्यात पाठविल्यानंतर शासनाकडुन देण्यात आलेले नियतन, प्रत्यक्ष झालेली उचल याची माहिती शासनास (उप सचिव, किमान आधारभुत किंमत) यांना महिन्याच्या अखेरी सादर करणे बंधनकारक राहील.

६.१३ गोदामांमध्ये जमा करण्यात आलेला सिएमआर केंद्र व राज्य शासनाने वेळोवेळी दिलेल्या सुचनांचे अनुपालन करुन गोदामपाल करण्यात येत असल्याबाबत आवश्यक ते नियंत्रण करण्यात यावे.

६.१४ फोर्टीफाईड तांदळाचे सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेत वाटप केल्याच्या दिनांकापासून तीन दिवसांत त्याबाबतचे प्रतिपूर्ती दावे कार्यासन नापु २९ यांना napu२९.mhpds@mah.gov.in या ई-मेलवर ऑनलाईन तसेच वित्तीय सल्लागार व उप सचिव यांना सादर करण्यात यावे. सदरची माहिती कार्यासन नापु २२, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई ३२ यांनाही देण्यात यावी.

६.१५ सीएमआर/तांदळाच्या विक्रीतून येणारी रक्कम वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयाच्या स्वीय प्रपंजी लेख्यांच्या (PLA) खात्यावर जमा करणे. सदर खाते क्रमांकांचा तपशिल खालीलप्रमाणे नमूद करण्याबाबत सूचना द्याव्यात.

"RBI PLA A/c- ४४०८ FAIR PRICE SHOP SCHEME, RESERVE BANK OF INDIA, FORT, PAD MUMBAI खाते क्र.०१५१४५०१०७५, IFSC Code-RBISOMBPA०४"

६.१६ <u>फोर्टीफाईड तांदळाचे नियतन, उचल तसेच वितरण याबाबतची अचूक माहिती शासनामार्फत उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या गुगलशीटवर प्रत्येक महिन्याच्या १५ व ३० तारखेला न चुकता अद्यावत करणे.</u>

६.१७ किमान आधारभुत किंमत योजनेंतर्गत भरडाई करुन जमा करण्यात येणारा विहीत निर्देशातील सीएमआर जमा करुन त्याची संबंधित गोदामपाल, जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांनी केंद्र व राज्य शासनाच्या संकेतस्थळावर तातडीने नोंद घ्यावी.

७. गिरणीमालकांची जबाबदारी :-

७.१ पणन हंगाम २०२५-२६ मध्ये भरडाईसाठी नियुक्त असलेल्या गिरणीधारकांनी पणन हंगाम २०२५-२६ हंगामासाठी त्वरित त्रिपक्षीय करार करुन घेणे.

७.२ अभिकर्ता संस्था/डीएमओ/आरएमओ यांनी मिलर्सला वितरण आदेश (DO) दिल्यावर गिरणीमालकाने धानाची ७ दिवसांच्या आत उचल करणे अन्यथा विलंबास जबाबदार असणाऱ्या मिलरवर प्रती विलंब दिन ७० पैसे प्रती क्विंटल याप्रमाणे दंड आकारण्यात येईल.

७.३ धान उचल केल्यानंतर १० दिवसांत भरडाई झालेला तांदुळ (C.M.R.) शासकीय गोदामात जमा करावा. अन्यथा सीएमआर किंमतीवर द.सा.द.शे. १०% इतका दंड आकारण्यात येईल. सदरील दंड गिरणीधारकाची बँक गॅरंटी/गिरणीधारकास देय असलेल्या भरडाई/वाहतूक खर्च प्रदानातून एक रकमी वसूल करण्यात यावा.

७.४ उचल केलेल्या धानाची वाहतूक करणे, गिरणीमधील धानाची सुरक्षित साठवणूक करणे, फोर्टिफाईड तांदुळ वजन करुन वाहनामध्ये भरणे. त्यासाठी, प्रसंगी विमा उतरवतील. मात्र त्यासाठी शासनाकडून खर्च दिला जाणार नाही.

७.५ गिरणीधारकांनी करार करताना धान व तांदूळ वाहतुक करण्यात येणा-या वाहनांवर केंद्र शासनाच्या सुचनांनुसार GPS यंत्रणा बसविणे अनिवार्य आहे. त्यानुसार कार्यवाही करण्यात यावी.

७.६ केंद्र शासनाच्या सुचनांनुसार FoRTrace संकेतस्थळावर गिरणीधारकांची नोंदणी करणे बंधनकारक आहे.

७.७ <u>गिरणीमध्ये आवक झालेले धान तसेच गोदामामध्ये पाठविण्यात आलेला फोर्टिफाईड तांदुळ यांची BeAM च्या प्रणालीवर अद्ययावत नोंदी ठेवणे. नोंदी अपूर्ण राहिल्यास भरडाई वाहतूक इ.ची अदायगी करण्यात येणार नाही.</u>

७.८ संबंधित गिरणीमालकाने फोर्टिफाईड तांदुळ जमा केल्याची पोहोच (Acceptance Receipt) लगेच व उशिरात उशिरा दोन दिवसांत अभिकर्ता संस्थेकडे जमा करणे.

७.९ भरडाई केंद्रावर, भारतीय अन्न महामंडळाच्या निर्देशानुसार २९ मे.टनचा (२९० क्विंटल) लॉट बनविणे.

७.१० भरडाई केंद्रावर सी.सी.टी.व्ही. कॅमेरा लावून त्याचे रेकॉर्डिंग पेनड्राईव्हमध्ये सुरक्षित ठेवावे. दर १५ दिवसांनी सदर चित्रीकरण पेनड्राईव्हमध्ये कॉपी करणे आवश्यक राहील. सदर १५ दिवसाच्या चित्रीकरणाचे गिरणीधारक यांच्याकडुन जतन करण्यात येईल. त्यांच्यावर जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांचे नियंत्रण राहील. शासनाकडुन मागणी केल्यास तसेच तपासणीच्यावेळी सदर चित्रीकरणाचा पेनड्राईव्ह उपलब्ध करुन देणे आवश्यक आहे. असे चित्रीकरण न केल्यास सदर भरडाई केंद्र रद्द करण्यास पात्र राहील.

७.११ धान व फोर्टिफाईड तांदुळ/सी.एम.आर. च्या वाहतूकीची जबाबदारी:- खरेदी केंद्रावर खरेदी करण्यात आलेल्या धानाची वाहतूक करुन ते धान गिरणीमध्ये नेण्याची व भरडाईअंती प्राप्त झालेला फोर्टिफाईड तांदुळ विहीत केलेल्या शासकीय गोदामापर्यंत पोहचविण्याची अभिकर्ता संस्थांनी नियुक्त केलेल्या गिरणीमालकाची राहील. अभिकर्ता संस्थांनी त्यांच्याकडुन नियुक्त केले जाणारे गिरणीधारक यांच्याकडुन गैरव्यवहार/अनियमितता होणार नाही याबाबत त्यांच्यावर प्रभावी नियंत्रण ठेवावे व यासाठी आवश्यक त्या सर्व उपाययोजना कराव्यात.

७.१२ भरडाई दरम्यान मिळणारा ब्रान, भूसा इत्यादी सर्व उत्पादने गिरणीमालकाकडे राहतील. त्यासाठी कोणतीही रक्कम त्यांचेकडून वसूल केली जाणार नाही.

७.१३ भरडाई करताना रबरी रोलरने ५% ते ७% पॉलिश अपेक्षित आहे.

७.१४ केंद्र शासनाने हंगाम २०२५-२६ साठी ठरविलेल्या विनिर्देशात बसणारा सीएमआर/फोर्टिफाईड तांदुळ असणे बंधनकारक आहे. **(जोडपत्र क्र.६, ७ व ८)** याप्रमाणे विहित विनिर्देशात न बसणारा फोर्टिफाईड तांदुळ जमा न केल्यास सदरचा तांदुळ (C.M.R) व FRK बदलून (replacement) देणे. ही कार्यवाही तक्रार प्राप्त झाल्यापासून ७ दिवसांच्या आत गिरणीमालकाने न केल्यास चालू हंगामात त्यांना पुढील काम देण्यात येऊ नये.

८. पणन हंगाम २०२५-२६ मध्ये धानाच्या भरडाईसाठी खालील सूचना केंद्र शासनाच्या आदेशांच्या अधिन राहून देण्यात येत आहेत. केंद्र शासनाचे यासंदर्भातील सर्व आदेश अभिकर्ता संस्थेवर व गिरणीधारकांवर बंधनकारक राहतील.

८.१ **उतारा :-** एक क्विंटल धानाच्या भरडाईतून कमीत कमी ६७% (६७ किलो) तांदूळ (सी.एम.आर.) प्राप्त झाला पाहिजे.

८.२ **धानाची भरडाई:-** राज्यात सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेअंतर्गत तांदूळ वितरीत होत असल्यामुळे, आधारभूत किंमत खरेदी योजनेअंतर्गत खरेदी केलेल्या धानाची तांदळासाठी (सी.एम.आर.) भरडाई करण्याची कार्यवाही प्राथम्याने करावी.

८.३ **भरडाईचा दर**: -केंद्र शासन व राज्य शासनाकडून निश्चित करण्यात आलेले भरडाई दर सन २०२५-२६ या हंगामासाठी लागू राहतील.

८.४ **धानाची हाताळणूक:** - धान गिरणीमधील धानाची उतराई, हाताळणूक व भरडाई, तसेच केंद्र शासनाने पणन हंगाम २०२५-२६ मध्ये बारदान्यांकरिता निश्चित केलेल्या निकषांमध्ये बसणाऱ्या गोण्यांमध्ये, दुहेरी शिलाईसह, फोर्टिफाईड तांदुळ भरणे, तसेच फोर्टिफाईड तांदुळ वजन करुन वाहनामध्ये भरण्याची जबाबदारी गिरणीधारकाची असेल.

८.५ मागील काही हंगामांचा विचार करता, शासनाच्या निदर्शनास आले आहे की, किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजनेंतर्गत खरेदी केलेल्या धानाची भरडाई करण्यास शासनासोबत भरडाईचा करार करुनही विविध कारणांमुळे धान भरडाई करण्यास नकार देतात. हंगाम २०२५-२६ मध्ये खरेदी झालेल्या धानाची भरडाई विहित वेळेत होत नसल्याचे शासनाच्या निदर्शनास आल्यास, शासनामार्फत राज्यासाठी अथवा जिल्हास्तरावर एखाद्या जिल्ह्यासाठी अभिव्यक्ती स्वारस्य पद्धतीने (Expression Of Interest EOI) अथवा अन्य कोणत्याही पद्धतीने धान भरडाई करण्याचे काम करुन घेण्यात येईल.

९. सीएमआरची गुणवत्ता

९.१ सीएमआर जमा करताना सीएमआरची गुणवत्ता केंद्र शासनाने विहीत केलेल्या निकषांनुसार असल्याची तपासणी करण्यात यावी.

९.२ तपासणी प्रशिक्षित गुणवत्ता नियंत्रकांकडुन करण्यासाठी IGMRI, हापूर, हैद्राबाद व मेरठ येथे प्रशिक्षण घेतलेल्या जिल्ह्यातील अधिकारी/कर्मचारी यांचे नामनिर्देशन शासनाकडे (उप सचिव, किमान आधारभुत किंमत योजना) करण्यात यावे.

९.३ ज्या जिल्ह्यांमध्ये प्रशिक्षित गुणवत्ता नियंत्रकाचे कार्य पार पाडण्यासाठी प्रशिक्षित अधिकारी/कर्मचारी उपलब्ध नसतील, अशा ठिकाणी प्रशिक्षित गुणवत्ता नियंत्रक उपलब्ध करुन देण्यासाठीचा प्रस्ताव शासनाकडे (उप सचिव, किमान आधारभुत किंमत योजना) सादर करण्यात यावा.

९.४ याव्यतिरिक्तदेखील अतिरिक्त गुणवत्ता नियंत्रकांची आवश्यकता भासल्यास भारतीय अन्न महामंडळाकडून प्रशिक्षण घेतलेल्या अधिकारी/कर्मचारी यांचा प्रस्ताव शासनास सादर करण्यात यावा.

९.५ नेमण्यात आलेल्या गुणवत्ता नियंत्रकांनी जमा करण्यात येणा-या सीएमआरचे केंद्र शासनाच्या निकषांप्रमाणे काळजीपुर्वक तपासणी करावी. करण्यात येणा-या तपासणींचे अहवाल जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांच्याकडे जमा करावेत.

९.६ केंद्रीय पथक/ भारतीय अन्न महामंडळ यांच्याकडुन सीएमआरची गिरणीमध्ये/ गोदामांमध्ये/ बेस गोदामांमध्ये/ रास्त भाव दुकानांमध्ये तपासणी केल्यानंतर अशा तपासणीबाबत तात्काळ (तपासणी झाल्यानंतर १ आठवड्यामध्ये) शासनास अवगत करणे जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांना बंधनकारक असेल. अशा तपासणीचा अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर त्याचा कार्यपुर्तता अहवाल केंद्र शासन/ भारतीय अन्न महांमंडळ यांच्यासोबत राज्यशासनास सादर करणे जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांना बंधनकारक असेल.

९.७ केंद्रीय पथकाने सीएमआरची तपासणी केल्यानंतर अशा सिएमारचा अहवाल प्राप्त होण्यापुर्वी सिएमआर वितरीत होऊ नये यासाठी, अशा प्रकरणांमध्ये तपासणी केलेल्या सीएमआरचा तपासणी अहवाल प्राप्त होत नाही तोपर्यंत असा सिएमआर सार्वजनिक वितरण प्रणालीअंतर्गत वितरीत करण्यात येऊ नये. असा सिएमआर वितरीत केल्यास याबाबतची सर्वस्वी जबाबदारी जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांची असेल. केंद्रीय पथकाने तपासणी केलेल्या सीएमआरचा अहवाल लवकरात लवकर प्राप्त करुन घेण्यासाठी जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांनी पाठपुरावा करावा.

९.८ पुर्वानुभवावरुन असे निदर्शनास आले आहे की, केंद्रीय पथकाने सीएमआरची तपासणी करुन गिरणीधारक BRL/ Beyond FSSAI म्हणुन जाहीर केलेल्या तांदळाबाबत केंद्र सरकारच्या मानकांप्रमाणे कारवाई करण्यास गिरणीधारक नकार देतात. सबब, केंद्रीय तपासणी पथकाने तपासणी करुन BRL/ Beyond FSSAI जाहीर केलेला तांदुळ बदलुन घेण्यासाठी संबंधित गिरणीधारक यांना तातडीने कळविण्यात यावे. जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांनी जिल्हा पणन अधिकारी / प्रादेशिक व्यवस्थापक यांनादेखिल गिरणीधारक यांच्यावर केंद्र शासनाच्या सुचनांप्रमाणे कार्यवाही करण्यासाठी अवगत करावे.

९.९ गिरणीधारक BRL/ Beyond FSSAI च्या मानकांप्रमाणे कार्यवाही करण्यास/ तांदुळ बदलुन देण्यास तयार नसतील तर अभिकर्ता संस्थांनी धान भरडाईसाठी पुढील डी.ओ आर्डर देऊ नयेत. तसेच अभिकर्ता संस्थांनी याबाबत शासनास तात्काळ अवगत करावे.

९.१० अशा गिरणीधारकांकडुन करण्यात येणारी भरडाई थांबविण्याबाबत व शासनाने वेळोवेळी दिलेल्या सुचनांप्रमाणे अन्य कार्यवाही करण्याबाबत जिल्हा पणन अधिकारी/प्रादेशिक व्यवस्थापक यांनी जिल्हा समन्वय समितीकडे प्रस्ताव सादर करावा. तसेच त्याबाबत शासनास अवगत करण्यात यावे.

१०. बारदाना :-

१०.१ पणन हंगाम २०२५-२६ मध्ये बारदान खरेदी व वापराबाबत शासन निर्णय, क्र: खरेदी-११२५/प्र.क्र.१८२/नापु-२९, दि.१५.१०..२०२५ मध्ये नमूद अटी शर्तींनुसार कार्यवाही करावी. तसेच कार्यासन-१६ब अनापु व ग्रासंवि, मंत्रालय, मुंबई यांच्याकडून जुन्या व नव्या बारदान्यासंदर्भात वेळोवेळी देण्यात येणाऱ्या सूचनांचे पालन दोन्ही अभिकर्ता संस्थांनी करावे.

१०.२ बारदान्याच्या कलर कोडींग **(जोडपत्र क्र.२)** बाबत शासन निर्णय, क्र:खरेदी-११२५/प्र.क्र.१८२/नापु-२९, दि.३.११.२०२५ मधील सूचनांचे पालन करावे. त्याचप्रमाणे यापूर्वी खरेदी केलेल्या नवीन व जुन्या बारदान्याचा हिशोब शासनास सादर करण्याची जबाबतदारी अभिकर्ता संस्थांची राहील.

१०.३ केंद्र शासनाचे परिपत्रक No.१५-१४/२०१८/Py.III, दि.१३.१२.२०१८ व दि.१२.०५.२०१७ अन्वये धान/CMR साठवणूकीकरिता वापर करावयाचा जुना/नवीन बारदानाबाबतचे सूचनांचे पालन करण्याची जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची असेल. तसेच भरडाईअंती फोर्टिफाईड तांदुळ/CMR जमा केल्यापासून ७ दिवसांच्या आत गिरणीधारकांकडून बारदानाबाबत हिशोब पूर्ण करुन नियमानुसार शिल्लक बारदाना प्राप्त करुन तो धान खरेदीकरिता उपयोगात

आणण्याबाबतची जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांची राहील. उपरोक्त बाबत विभागाच्या कार्यासन १६ ब कडुन देण्यात येणा-या नियामक कार्यप्रणालीनुसार (SOP) अभिकर्ता संस्थांनी कार्यवाही करणे बंधनकारक राहील.

११. तांदुळ (C.M.R.) स्विकृतीचा आगाऊ कार्यक्रम :-

दोन्ही अभिकर्ता संस्था व जिल्हाधिकारी यांनी नियुक्त केलेले गिरणीमालक पुढील आठवड्याच्या प्रत्येक तारखेस तांदळाची (C.M.R) किती वाहने विहित शासकीय गोदामात जमा करण्यासाठी पाठविणार, यांची आगावू माहिती (गिरणीनिहाय अग्रीम कार्यक्रम) जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांना द्यावी व त्यासाठी संबंधितांची त्वरीत मान्यता (Confirmation) घ्यावी व अशा मान्यतेनुसार त्या-त्या तारखेस ठरविल्यानुसार वाहने पाठवावीत. अशा मान्य झालेल्या कालबध्द कार्यक्रमानुसार गिरणीनिहाय सीएमआर/फोर्टिफाईड तांदुळ संबंधित गिरणीमालकामार्फत विहित शासकीय गोदामात जमा करण्यात यावा.

ज्या प्रकरणी जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांच्याकडून तांदुळ (C.M.R) जमा करून घेण्यास विलंब झालेला आहे, अशा प्रकरणी संबंधित जिल्हा मार्केटिंग अधिकारी/प्रादेशिक व्यवस्थापक यांनी विनिर्दिष्टपणे प्रकरणनिहाय नोंद ठेवावी. अशी कार्यवाही केल्यामुळे ज्या प्रकरणी गिरणीमालकाच्या चुकीशिवाय तांदुळ (C.M.R) जमा करण्यास विलंब झालेला असेल, अशा प्रकरणी गिरणीमालकावर दंडात्मक कारवाई होणार नाही.

ज्या प्रकरणी विलंबाने तांदुळ (C.M.R) जमा करण्यास गिरणीमालक जबाबदार असेल अशा प्रकरणी गिरणीमालकावर तांदुळाच्या (C.M.R) किंमतीच्या द.सा.द.शे.१५% दराने व्याज आकारणी करण्यात यावी. गिरणीधारकास देण्यात आलेली दिनांकनिहाय उचल, गिरणीधारकाकडुन करण्यात आलेली प्रत्यक्ष उचल, गिरणीधारकाने विहीत निर्देशाचा प्रत्यक्षात जमा केलेला दिनांकनिहाय तांदुळ याची माहिती अभिकर्ता संस्थांनी ठेवावी शासनास (उपसचिव, किमान आधारभुत किंमत) सादर करावी. असा दंड/व्याजाची वसुली असल्यास संबंधित अभिकर्ता संस्थांनी ही वसुली करुन वित्तीय सल्लागार व उप सचिव कार्यालयाकडे जमा करावी याबाबत उपसचिव (किमान आधारभुत किंमत) यांना वेळोवेळी अवगत करावे. यासंदर्भात दिनांकनिहाय देऊ केलेली वाहने, जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांनी मान्यता दिलेली वाहने, प्रत्यक्षात पाठविलेली वाहने, जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांनी स्विकारलेली वाहने व शिल्लक वाहने यांची माहिती दर आठवड्यास अभिकर्ता संस्थांनी जिल्हाधिकाऱ्यांना व शासनास न चुकता ऑनलाईन सादर करावी.

१२. संबंधित गिरणीमालकाने फोर्टिफाईड तांदुळ/सीएमआर जमा केल्याची पोहोच लगेचच किंवा उशिरात उशिरा दोन दिवसांत अभिकर्ता संस्थांकडे जमा करावी. खरेदी केलेल्या धानाची भरडाई करुन तयार होणारा फोर्टिफाईड तांदुळ/सीएमआर जमा केल्याबाबतची पोहोच देताना जिल्हा पुरवठा अधिकारी/सहायक जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांनी फोर्टिफाईड तांदुळ/सीएमआर प्रत्यक्षपणे राज्य शासनाच्या विहित गोदामांत जमा झाल्याची खात्री करावी. जिल्हा पुरवठा अधिकाऱ्याने नियुक्त केलेल्या गुणवत्ता नियंत्रकाने प्रतिदिन फोर्टिफाईड तांदुळ/सीएमआरच्या किमान १५ लॉटची ऑनलाईन नोंदणी घेणे आवश्यक राहील. मात्र,

सदर योजनेअंतर्गत खरेदी केलेल्या धानाची भरडाई करुन तांदुळ (C.M.R) विहित शासकीय गोदामात जमा करण्याबाबतची संपूर्ण जबाबदारी अभिकर्ता संस्थांचीच राहील.

अभिकर्ता संस्थांनी प्रत्येक आठवड्याच्या अखेरीस भरडाईसाठी दिलेले धान व विहित शासकीय गोदामात जमा केलेल्या फोर्टिफाईड तांदळाचे/सीएमआरचे एकत्रित विवरणपत्र पोच पावतीसह **(जोडपत्र क्र.१ व ४)** जिल्हानिहाय वित्तीय सल्लागार व उप सचिव, मुंबई यांच्याकडे पाठवावे तसेच त्याची प्रत संबंधित जिल्हाधिकारी कार्यालयास पाठवावी. अभिकर्ता संस्थांनी सादर केलेले एकत्रित विवरणपत्र व पोच पावतीच्या आधारे भरडाई खर्चाची प्रतिपूर्ती वित्तीय सल्लागार व उप सचिव, मुंबई यांनी करावी. अभिकर्ता संस्थांमार्फत सी.एम.आर./फोर्टिफाईड तांदुळ शासकीय गोदामात जमा केल्यास त्याबाबतच्या दाव्यांच्या प्रतिपूर्तीसाठी, अभिकर्ता संस्थेने वरीलप्रमाणे कार्यवाही करावी.

१३. बँक गॅरंटी व इसारा रक्कम -

१३.१ **इसारा रक्कम व अनामत रक्कम** - भरडाईसाठी तयार असलेल्या गिरणीधारकांकडून रुपये ५०,०००/- इसारा रक्कम तसेच, अशा गिरणीधारकांना एकूण भरडाईसाठी मंजूर केलेल्या धानासाठी लागणारा भरडाई खर्च अधिक धान भरडाईसाठी होणारा अंदाजित वाहतूक खर्च या दोहोंच्या एकूण किंमतीच्या ५% अनामत रक्कम अभिकर्ता संस्थेकडे राष्ट्रीयीकृत बँकेच्या नावे, धनादेशाद्वारे किंवा ऑनलाईन जमा करणे आवश्यक राहील.

१३.२ अभिकर्ता संस्थांनी सर्व गिरणीधारकांकडून किमान एक वर्षासाठी राष्ट्रीयीकृत (Nationalized) अथवा अनुसूचित (Scheduled) बँकेची गॅरंटी घ्यावी व अंतिम हिशोब पूर्ण होईपर्यंत बँक गॅरंटीची मुदत आणि वैधता (Validity) पुरेशी व वेळीच वाढवून घ्यावी. यानुषंगाने शासनाच्या असे निदर्शनास आले आहे की पुरेशा प्रमाणात-बँक गॅरंटी जमा न करताच धानाची उचल देण्यात येते तसेच राष्ट्रीयीकृत (Nationalized) अथवा अनुसूचित (Scheduled) बॅकेएवजी इतर बॅकामध्ये बँक गॅरंटी जमा करण्यात येते. अशा बाबी शासनाच्या निदर्शनास आल्यास याबाबत संबंधितावर कार्यवाही करण्यात येईल.

१३.३ गिरणी धारकांनी सादर केलेली बँक गॅरंटीची सत्यता संबंधित बँकेकडून पडताळून घेणे अभिकर्ता संस्थांना अनिवार्य राहील.

१३.४ गिरणीधारकास बँक गॅरंटी अभिकर्ता संस्थेकडे करारनामा करण्यापूर्वी द्यावी लागेल.

१३.५ सुरक्षा अनामत व बँक गॅरंटी, भरडाईचा व्यवहार पूर्ण झाल्यावर परत करण्यात येईल, त्यावर व्याज अनुज्ञेय असणार नाही.

१३.६ गिरणीधारकांकडून धानाच्या किंमतीच्या प्रमाणात बँक गॅरंटी जमा करण्यात यावी. (बँक गॅरंटी = रू.२३६९ per Quintal of Paddy + सदर मिलरकडून घेतली इसारा रक्कम व अनामत रक्कम)

१३.७ बँक गॅरंटी ऐवजी एफडीआर/टीडीआर घेता येईल. तो बँक गॅरंटीच्या मुल्याएवढाच असला पाहिजे. तसेच तो एफडीआर/टीडीआर अभिकर्ता संस्थेच्या नावे व पुरेशा कालावधीचा आणि अभिकर्ता संस्थेच्या ताब्यामध्ये असावा.

१३.८ धानाचा/तांदळाचा (C.M.R) अपहार झाल्यास संबंधितांवर गुन्हे दाखल करण्यास किंवा धानाची उचल, भरडाई व सी.एम.आर./फोर्टिफाईड तांदुळ जमा करण्यास विलंब झाल्यास भरपाई वसूल करण्याची कारवाई अभिकर्ता संस्थांनी जागरुकतेने वेळीच करावी. याबाबत शासनाकडे अहवाल सादर करावा.

१३.९ सी.एम.आर. जमा करताना तूट आल्यास, सी.एम.आर. च्या ठरविलेल्या दरापेक्षा सव्वापट रक्कम व फोर्टीफाईड तांदळासाठी शासनाकडुन निश्चित केलेल्या/ करण्यात येणारी रक्कम अभिकर्ता संस्थांनी वेळीच वसूल करून शासनाकडे भरावी.

१४. सन २०२५-२६ या हंगामात धान भरडाईसाठी दि.३० जुलै २०२६ पर्यंत मुदत विहित करण्यात आली आहे. भरडाईमध्ये होणारा विलंब टाळण्याच्या दृष्टीने खरेदी पाठोपाठ भरडाईच्या कार्यवाहीस सुरुवात करण्यात यावी. शासनस्तरावरुन कोणत्याही परिस्थितीत वाढीव मुदतीसाठी केंद्राकडे विनंती करण्यात येणार नाही, या बाबींचा अत्यंत गांभिर्याने विचार करुन दिलेल्या मुदतीतच भरडाई पूर्ण करुन सी.एम.आर. संबंधित गिरणीधारकांमार्फत विहित शासकीय गोदामात जमा करणे बंधनकारक राहील.

१५. धान भरडाईचे काम विहीत कालावधीत पूर्ण करण्यात न आल्यास अशा गिरणीधारकांसमवेत करण्यात आलेला करारनामा रद्द करण्याचे पूर्ण अधिकार अभिकर्ता संस्थेच्या व्यवस्थापकीय संचालकांना राहतील. गिरणीधारकांसमवेत झालेला करारनामा रद्द करताना इसारा रक्कम व अनामत रक्कम जप्त करुन अभिकर्ता संस्थांनी तात्काळ शासन जमा करावी. तसेच, गिरणीधारकांकडे शिल्लक असलेल्या धानाची व सी.आर.एम. ची रक्कम संबंधित गिरणीधारकांच्या बँक गॅरंटीतून वसूल करुन शासन जमा करावी.

१६. खरेदी अभिकर्ता संस्थांनी धान भरडाई गिरण्यांना वेळोवेळी भेटी देवून भरडाई कामाची तपासणी करावी व परिणामकारक नियंत्रण ठेवावे. जिल्हाधिकारी, जिल्हा पुरवठा अधिकारी किंवा सहायक जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांनी सुध्दा वेळोवेळी झालेल्या कामाचा आढावा घ्यावा.

१७. केंद्र शासनाच्या सुचनेनुसार व विनिर्देशात बसणारा (F.A.Q.) फोर्टिफाईड तांदुळ/सी.एम.आर.विहित कालमर्यादेत जे गिरणीधारक जमा करणार नाहीत, त्यांची नांवे काळ्या यादीमध्ये टाकण्यात येतील, ही अट करारनाम्यात समाविष्ट करण्यात यावी. वरील सूचनांव्यतिरिक्त खरेदी अभिकर्ते यांना योग्य वाटतील, अशा इतर अटी व शर्तीचा समावेश करारनाम्यात करण्यास पूर्णत: मुभा राहील.

१८. अभिकर्ता संस्थांनी भरडाईचे काम तातडीने पूर्ण करुन खरेदी व भरडाईसह अंतिम खर्चाचे हिशेब केंद्र शासनाच्या दि.१९.०८.२०१५ च्या पत्रातील सूचनेप्रमाणे आवश्यक कागदपत्रे व पुराव्यासह वित्तीय सल्लागार व उप सचिव यांचेकडे खरेदी हंगाम संपताच सहा महिन्याच्या विहित कालावधीत सादर करणे आवश्यक आहे.

१९. उपरोक्त सूचनांच्या आधारे अनुषंगिक खर्च अंतिम करण्याचा प्रस्ताव केंद्र शासनाकडे मंजूरीसाठी सादर केला जाईल व मंजूरीनंतर अभिकर्ता संस्थाना अनुषंगिक खर्च अंतिमरित्या मंजूर केला जाईल.

२०. उपरोक्त मार्गदर्शक सूचनांस अनुसरुन, गिरणीधारकांसमवेत करारनामा करणे व भरडाई करुन फोर्टिफाईड राईस/सी.एम.आर. जमा करणे ही कामे संबंधित अभिकर्ता संस्थांनी तातडीने विहित मुदतीत पूर्ण करावीत व त्यासंबंधीचा साप्ताहिक प्रगती अहवाल शासनास सादर करावा.

२१. वाहतूक :-

किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजनेंतर्गत धान व तांदळाची (CMR) वाहतूक करण्याकरिता केंद्र शासनाच्या निदेशांनुसार शासन निर्णय, क्र.संकीर्ण-२६१९/प्र.क्र.८४/ना.पु.२९ दि.१६.०८.२०१९ व त्यानंतर वेळोवेळी करण्यात आलेल्या सुधारणांनुसार गठीत करण्यात आलेल्या समितीकडून निश्चित करण्यात आलेल्या वाहतूकीच्या दरसूचीनुसार (SoR) जिल्हाधिकारी यांनी कार्यवाही करावी.

२२. भरडाईसंदर्भात BeAM व PFMS पोर्टलवर ऑनलाईन माहिती भरण्याबाबत-

a. केंद्र शासनाने दि.०७.१०.२०१३ च्या पत्रान्वये दिलेल्या निदेशानुसार खरेदी व भरडाईची माहिती Public Fund Monitoring System (PFMS)/NeML Portal मध्ये उपलब्ध करुन देण्याची कार्यवाही दोन्ही अभिकर्ता संस्था व संबंधित जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांनी रोजच्या रोज करावी व ती संबंधित क्षेत्रीय व्यवस्थापक, भारतीय अन्न महामंडळ यांना उपलब्ध करुन द्यावी. भरडाई देयकाची अदायगी (PFMS) पोर्टलच्या माध्यमातून करण्यात यावी. **(जोडपत्र-३)**

b. किमान आधारभूत किंमत खरेदी व भरडाई योजनेंतर्गत खरेदीबाबतची सर्व माहिती केंद्र शासनाच्या Central Food grains Procurement Portal (CFPP) वर भरावयाची असून सदर माहिती सद्य:स्थितीत BEAMS यांच्या पोर्टलमार्फत अद्ययावत करण्यात येते. सदर माहिती अचूक भरण्याबाबत केंद्र शासनाच्या सक्त सूचना आहेत. याकरिता योजनेशी संबंधित अभिकर्ता संस्था, त्यांनी नियुक्त केलेल्या उप अभिकर्ता संस्था, गिरणीधारक व जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांनी त्यांच्याशी निगडीत असलेली अचूक माहिती BEAMS पोर्टलवर अद्ययावत करावी. सदर माहिती पोर्टलवर ऑनलाईन अद्ययावत न केल्यास गिरणीधारक/अभिकर्ता संस्था यांना कोणतेही देयक वित्तीय सल्लागार व उपसचिव कार्यालयाकडून अदा करण्यात येणार नाही. त्याचप्रमाणे अभिकर्ता संस्थांनी PFMS पोर्टलवर त्यांच्याशी संबंधित सर्व माहिती अद्ययावत करावी.

c. धान वितरण आदेश, गिरणीधारकांच्या नोंदी, त्यांची देयके, सीएमआर/फोर्टीफाईड तांदुळ स्वीकृती इत्यादी सर्व बाबी तसेच बेस गोदामामध्ये जमा होणाऱ्या सीएमआर/फोर्टीफाईड तांदळाची सर्व माहिती Minimum Storage Specification अंतर्गत ऑनलाईन प्रणालीद्वारेच भरण्यात येईल, याची दक्षता सर्व संबंधितांनी घ्यावी.

२३. सर्वसाधारण सूचना -

a) तांदूळ लक्ष्य निर्धारित सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेमध्ये वितरित केल्यानंतर दरमहा प्रमाणपत्रे जिल्हा पुरवठा अधिकारी कार्यालयाने वित्तीय सल्लागार व उपसचिव, मुंबई यांच्या कार्यालयास सादर करावीत. (**जोडपत्र-५** मध्ये नमूना पहावा.)

b) सीएमआर जमा करण्यासाठी भाड्याने घेतलेल्या गोदामामध्ये एकदा साठा केलेला सीएमआर २ महिन्यापेक्षा अधिक काळ सदर गोदामात राहणार नाही याची दक्षता घेण्यात यावी .

c) सीएमआरच्या साठवणूक व वितरणाच्या कार्यवाहीबाबत स्वतंत्रपणे निदेश देण्यात येतील.

d) तांदळाचे प्रत्यक्ष लक्ष्य निर्धारित सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेमधील वितरण व त्याचे उपयोगिता प्रमाणपत्र जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांनी सादर करावे.

e) शासनाने विहित केलेले गोदाम व शासकीय गोदाम येथील गुणवत्ता नियंत्रणाची जबाबदारी संबंधित जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांची राहील.

२५. वरील शासन परिपत्रक, महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर असून त्याचा संकेतांक २०२५११२०१८१५५८७५०६ असा आहे. हे परिपत्रक डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

RAJASHREE RAHUL SARANG

Digitally signed by RAJASHREE RAHUL SARANG
DN: c=IN, o=GOVERNMENT OF MAHARASHTRA, ou=FOOD CIVIL SUPPLIES AND CONSUMER PROTECTION DEPARTMENT, 2.5.4.20=5c072530c0f29404047 64b5dc00127bb99ecf9466431dc1a1a4e123b229e41c0, postalCode=400032, st=Maharashtra, serialNumber=2B9A36FAE4EC39263A2A8DF78B48FC28B92B165E23981580CDCEF1A4B5928579, cn=RAJASHREE RAHUL SARANG
Date: 2025.11.20 18:45:21 +05'30'

सहपत्रे:- जोडपत्र १ ते ८

(राजश्री सारंग)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१) व्यवस्थापकीय संचालक,महाराष्ट्र राज्य सहकारी पणन महासंघ,कनमुर हाऊस,मुंबई.
२) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्या., आदिवासी विकास भवन,जुना आग्रा रोड, नाशिक - ४२२ ००१.
३) जिल्हाधिकारी, सर्व.
४) वित्तीय सल्लागार व उपसचिव, अन्न, नागरी पुरवठा मुंबई.
५) जिल्हा पुरवठा अधिकारी,सर्व.
६) सहायक जिल्हा पुरवठा अधिकारी,सर्व.
७) सर व्यवस्थापक (महाराष्ट्र) ,भारतीय अन्न महामंडळ, ८वा माळा, दत्तपाडा रोड, राजेंद्र नगर, बोरीवली (पूर्व), मुंबई-४०००६६
८) उपआयुक्त (पुरवठा), सर्व विभाग.

<u>प्रत माहितीसाठी अग्रेषित :-</u>

१) मा.विरोधी पक्षनेता विधानसभा/विधान परिषद
२) सर्व विधान परिषद सदस्य व विधान सभा सदस्य.
३) प्रधान सचिव, (पणन), सहकार, पणन व वस्त्रोदयोग विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
४) सचिव, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
५) सचिव, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२
६) महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई (५ प्रती),
७) खाजगी सचिव, मा.मंत्री (अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण), मंत्रालय, मुंबई-३२.
८) मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांची कार्यालये, (प्रत्येकी ५ प्रती),

९) ग्रंथपाल, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, ग्रंथालय ६ वा मजला, विधानभवन, मुंबई.

१०) संचालक ,दि महाराष्ट्र स्टेट को-ऑपरेटिव्ह मार्केटिंग फेडरेशन, मुंबई.

११) संचालक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्यादित, नाशिक.

शासन परिपत्रक क्रमांक:- धानभ-१३२५/प्र.क्र.१८३/नापु.२९ दि.२०.११.२०२५ सोबतचे

जोडपत्र क्रमांक -१

धान/तांदुळ वाहतुकीचा तपशील दर्शविणारे विवरणपत्र

अ. क्र	जिल्ह्याचे नाव	धान खरेदी केंद्राचे नाव	भरडाई केंद्राचे नाव	डिओ. क्र. व दिनांक	टि.पी.क्र. व दिनांक	भरडाईसाठी दिलेला निव्वळ धान (क्विं)	खरेदी केंद्र ते मिल पर्यंत चे अंतर	८ किमी पेक्षा कमी असणाऱ्या वाहतूकीसाठी दर (रु./क्विं.)	८ किमी पेक्षा कमी असणाऱ्या वाहतूकीची रक्कम	८ किमी पेक्षा जास्त असणाऱ्या वाहतूकीसाठी दर (रु./क्विं.)	८ किमी पेक्षा जास्त असणाऱ्या वाहतूकीचे अंतर (कि. मी.)	८ किमी पेक्षा जास्त असणाऱ्या वाहतूकीची रक्कम	एकूण वाहतूकीची निव्वळ देय रक्कम (रु.)
	१	२	३	४	५	६	७	८	९=६*८	१०	११	१२=६*१०*११	१३=९+१२

शासन परिपत्रक क्रमांकः- धानभ-१३२५/प्र.क्र.१८३/नापु.२९ दि.२०.११.२०२५ सोबतचे

जोडपत्र-२

कलर कोडिंग - खरीप पणन हंगाम २०२५-२६ साठी

No. 15(1)/2012-PY-III-Part(1) (E. 367559)
भारत सरकार
उपभोक्ता मामले, खाद्य और सार्वजनिक वितरण मंत्रालय
खाद्य और सार्वजनिक वितरण विभाग
***

कृषि भवन, नई दिल्ली।
दिनांक ~~#ApprovedDate#~~
23/04/2025

To
The Principal Secretary/Secretary,
Food & Civil Supplies Department
All State Government/UTs

Subject: Colour Coding of Gunny Bags to facilitate identification of crop year of stock for KMS 2025-26.

Sir/Madam,

I am directed to say that it has been decided to adopt **BLUE** Colour Coding for gunny bags for KMS 2025-26. The colour coding will be in the manner as indicated below:

a. Stencil or Branding as per indenters' requirements shall be in "**BLUE**" colour.

b. Marking or stitching on the mouth of the bag after filling the grain will be done by the FCI/State Agencies in "**BLUE**" colour.

c. For identification marking of the marketing season, there will be colour-coded strip/s on every jute bag. The width of each strip will be 4 threads. Each strip will be run along the length of the Bag and shall be in "**BLUE**".

For bags to be supplied through the Jute Commissioner of India,

d.(i) A single strip is to be printed for bags to be supplied through the Jute Commissioner of India. This single strip shall be printed at a distance of about 150 mm away from any selvedge of the bag.

d.(ii) For the supply of jute bags to Andhra Pradesh, Telangana, Tamil Nadu, Kerala and Karnataka through the Jute Commissioner of India, an additional Black colour strip will be printed on each bag at a distance of about 150 mm away from other selvedges of the bag.

For bags not purchased through the Jute Commissioner of India

e. For jute bags not purchased through the Jute Commissioner of India, two strips shall be printed on each bag. Each of the two strips shall be printed at a distance of about 150 mm away from the respective selvedges of each bag.

2. This issues with the approval of the Competent Authority.

आपका विश्वासी

(मोहन लाल)
अवर सचिव (नीति.III)

Copy to:-
1. CMD, FCI, New Delhi.
2. ED (Purchase) FCI, New Delhi.
3. ED (Procurement), FCI, New Delhi
4. Jute Commissioner, Kolkata.
5. Chairman, IJMA, Kolkata

शासन परिपत्रक क्रमांक:- धानभ-१३२५/प्र.क्र.१८३/नापु.२९ दि.२०.११.२०२५ सोबतचे

जोडपत्र क्रमांक -३

२१

जोडपत्र-५

U.K.S. Chauhan, *IAS*
Joint Secretary (Policy&FCI)
Ph. No.: 2338 2512
Fax No.: 2338 9358
Email: jspolicy.fpd@nic.in

सत्यमेव जयते

संयुक्त सचिव
भारत सरकार
उपभोक्ता मामले, खाद्य और सार्वजनिक वितरण मंत्रालय
खाद्य और सार्वजनिक वितरण विभाग
कृषि भवन, नई दिल्ली - 110001

JOINT SECRETARY
GOVERNMENT OF INDIA
MINISTRY OF CONSUMER AFFAIRS, FOOD & PUBLIC DISTRIBUTION
DEPARTMENT OF FOOD AND PUBLIC DISTRIBUTION
KRISHI BHAWAN, NEW DELHI-110001

D.O.No.17(16)/2013-Py.I

October 7, 2013

Dear Mr. Deepak,

As you are aware, there are gaps in the flow of information about the procurement operations on day-to-day basis in various States in a particular season, which results in reporting of incorrect data of Central Pool procurement at various levels.

2. To overcome this problem, this Department has requested FCI to evolve an online procurement monitoring system (OPMS) for reporting and monitoring of procurement operations for wheat, paddy and coarse grains in the country on daily basis. Following data is planned to be managed through OPMS-

I	**District level data** (to be filled by Revenue District Level Officers of various state agencies and Area Managers of FCI)
(i)	Commodity-wise total quantity procured in various Revenue Districts by each state agency or FCI on daily basis
(ii)	Commodity-wise quantity of procured stock of each commodity handed over to FCI in various Revenue Districts by the concerned state agency on daily basis (delivery of CMR in the case of procurement of paddy)
(iii)	Delivery of levy rice to FCI/state nodal agency by the millers in various Revenue Districts on daily basis (to be reported by the Area Managers or Revenue District-level Officers of the concerned state nodal agency)
(iv)	Entry of historical data of procurement for various commodities for previous two seasons, Revenue District-wise
II	**Data entry at State Level**
(i)	Names, addresses and details of contact persons of various state agencies involved in procurement operations in the State (one-time entry to be updated from time to time)
III	**Report generation**
	Software system should facilitate generation of following kinds of reports
(i)	District-level reports of procurement of each commodity by various agencies including FCI
(ii)	State-level reports of Revenue District-wise and agency-wise progress of procurement for various commodities
(iii)	Comparative reports on procurement operations for various commodities for the current and two previous years, Revenue District-wise
(iv)	Generation of national-level reports regarding on-going procurement operations for various commodities, state-wise and also comparative reports on procurement for the current season and two previous seasons

Contd/-

एच-१०३३[५००-११-२०१५]-११

3. It is planned that to begin with, the Area Managers of FCI will be feeding the data pertaining to all State Government agencies as well as of FCI on OPMS on day-to-day basis. For this purpose, it would be necessary that all the State agencies of your State, involved in procurement of wheat, paddy or coarse grains, designate one officer as Nodal Officer in each revenue District in the area of their operations and instruct that Nodal Officer to provide all required data through e-mail/fax or over phone to the concerned Area Manager of FCI on day-to-day basis so that data is continuously updated in OPMS without break or time lag. As operations of KMS 2013-14 have started, it is requested that immediate instructions may be given to all State agencies in this regard and they should immediately start providing required information to the Area Managers of FCI. In case there is any backlog of data for the current KMS, that may also be kindly provided by the Nodal Officers of the State procurement agencies to the Area Managers of FCI for making entries in OPMS.

4. In the next phase, we will be enabling the Nodal Officers of the State Government agencies themselves to feed the data in OPMS on day-to-day basis. For that purpose, a list of these Nodal Officers will be prepared and they will be provided login ID and password by NIC.

5. Considering the importance of the matter, your immediate attention and kind cooperation is solicited in this regard.

With regards,

Yours sincerely,

(U.K.S. Chauhan)

Shri Deepak Kapoor
Food Secretary,
Government of Maharashtra,
Department of Food & Public Distribution
Mantralaya Annexe,
Mumbai - 400032

एच-१७३३ -११अ

२३

MOST IMMEDIATE

No.192(29)/2007-FC.A/cs
Government of India
Ministry of Consumer Affairs, Food and Public distribution
Department of Food and Public Distribution

Krishi Bhavan, New Delhi
Dated the August 19, 2015

To

(1) The Principal Secretary/Secretary,
Food & Civil Supplies Department,
Governments of Andhra Pradesh, Assam, Bihar, Telangana, Chhattisgarh, Gujarat, Jharkhand, Karnataka, Kerala, Madhya Pradesh, Maharashtra, Orissa, Punjab, Rajasthan, Tamil Nadu, Uttar Pradesh, Uttarakhand and West Bengal.

(2) CMD, FCI, New Delhi

Subject: Procedure for submission of accounts, audited by auditors appointed by C&AG by State Governments in order to finalize procurement incidentals of State Agencies and economic cost of rice, wheat and coarse grains for the past years

Madam/Sir,

I am directed to refer to this Department's letter of even number dated 08.12.2008 and 16.09.2010 on the above subject vide which procedure for submission of final claims by the States and time limit for sending FCI's comments thereon was fixed to avoid delay and expedite finalization of accounts. Subsequently, keeping in view the inconvenience being faced by some State Governments and also simplify the procedure for expeditious submission of proposal for fixation of final rate of procurement incidentals/economic cost vide Joint Secretary(Policy & FCI)'s D.O. letter of even number dated 27.12.2013, proforma was partially modified to enable the States to submit the information expeditiously. Further, vide letter of even number dated 25.2.2015, State Governments were informed that the proforma circulated vide letter dated 27.12.2013 will be effective from prospective date.

2. Subsequently, while finalizing the proposals of some States, it has been observed that the documents required to be submitted along with proposal for fixation of final rate of procurement incidentals/economic cost still requires further modification. Similarly, it has also been observed that in case of heads like administrative charges, the items which should be booked or not to be booked are not quite clear. Accordingly, matter has been further examined in the Department and it has been decided to circulate a list indicating the documents which must be submitted along with the proposal to enable PI Cell of this Department to examine the proposal expeditiously and recommend realistic rates of various items of procurement incidentals. A list of documents required to be submitted along with the proposals (**Annex-I**) along with an illustrative list of items

एच-१७३३ -१२

which should be booked and not to booked under the head "Administrative Charges" is given at **Annex-II**. It may be noted that the list of documents is not exhaustive and, whenever required to prove the veracity of a claim, production of more documents will be insisted upon by the Department.

3. All State Governments are requested to strictly follow the guidelines given in para 2 above and issued earlier from time to time while submitting their proposals for fixation of final rates of procurement incidentals/economic cost.

4. While examining the proposals and sending their comments to this Department, all Regional Offices of FCI and FCI Headquarters are also requested to ensure that the proposals to be submitted by the State Governments in future should be in accordance with aforesaid instructions.

Yours faithfully,

(Manoj Kr. Gupta)
Director
Tel.No.011-2338 9436
Fax No.011-2338 9358

Copy to: ED (Proc), FCI HQ, New Delhi with a request to circulate it to all ED (Zones)/GM (Regions) for strict adherence to the above procedure.

एच-१७३३ -१२अ.

शासन परिपत्रक क्रमांकः- धानभ-१३२५/प्र.क्र.१८३/नापु.२९, दि.२०.११.२०२५ सोबतचे

जोडपत्र क्रमांक -४

तांदुळ विश्लेषण अहवाल

(ANALYSIS REPORT OF RICE)

दिनांकः-

भाग "अ"

मानके (REFRACTION)	टक्केवारी (PERCENTAGE)
१. तुटलेले दाणे (Broken)	
अ. १) पर्यंत ४/१ते ८/Over १/८ the to below १/८)	
ब. १ पर्यंत ४/३ते ४/	
२. अन्य घटक (Foreign Matter)	
अ सेंद्रिय ((Organic)	
बअसेंद्रिय ((Inorganic)	
३. क्षतिग्रस्त दाणे (Damaged Grains)	
४. रंगहिन दाणे (Discolored Grains)	
५. पांढरके दाणे (Chalky Grains)	
६. लाल दाणे (Red Grains)	
७. कमी दर्जाचे मिश्रीत दाणे (Admixture of lower Classes)	
८. छिलका असलेले दाणे (Husky Grains)	
९. ओलावा (Moisture Content)	

भाग "ब"

१. भात गिरणीचे नाव व पत्ता .....-:
२. गुणवत्ता तपासणी केलेल्या तांदुळाचे एकुण पोते व वजन.....
३. स्विकृती पावती क्रमांक व दिनांक.....

(स्वाक्षरी)

गुणवत्ता नियंत्रक तथा

प्राधिकृत उचल/वाहतुक प्रतिनिधी

जिल्हा.....

क्रमांक-.....

तांदुळ स्विकृती पावती

संदर्भ:-१) शासन निर्णय क्रमांक

दिनांक:- / /

A. हंगाम :-
B. यंत्रणेचे नाव :-
C. जिल्हा :-
D. भात गिरणीचे नाव व पत्ता :-

अ.क्र.	तारीख	वाहन क्रमांक	गुणवत्ता तपासणी दिनांक	ज्या गोदामात तांदुळ पाठविण्यात आला त्या गोदामाचे नाव	तांदळाची प्रत	एकुण बारदाना संख्या	तांदळाचे निव्वळ वजन क्विंटल	शेरा
१	२	३	४	५	६	७	८	९

प्रमाणित करण्यात येते की, वर दर्शविलेली बारदाना संख्या .....एवढी असुन प्रती बारदाना वजन ५८० ग्रॅम प्रमाणे एकुण बारदान्याचे होणारे वजन ..... कमी करुन तांदळाचे निव्वळ वजन दर्शविले आहे.

गिरणी मालकाचे नाव
व सही

जिल्हा पुरवठा अधिकारी.....
यांचे प्राधिकृत प्रितिनिधीचे
नाव व सही

शासन परिपत्रक क्रमांक:- धानभ-१३२५/प्र.क्र.१८३/नापु.२९, दि.२०.११.२०२५ सोबतचे

जोडपत्र-५

प्रमाणपत्र

याद्वारे प्रमाणित करण्यात येते की,

१. आधारभूत किंमत योजनेंतर्गत खरेदी करण्यात आलेल्या धानाची भरडाई करुन प्राप्त CMR पैकी माहे ---------- , २०२५/२६ मध्ये ---------- मे.टन CMR वितरित करण्यात आला आहे.

२. उपरोक्त नमूद केलेला सीएमआर हो गुणवत्ता तपासणी करुन घेण्यात आला असून एफ ए क्यु दर्जाचा आहे.

३. सदर CMR महाराष्ट्र शासन व अन्न व सार्वजनिक वितरण विभाग, भारत सरकार मधील सामंजस्य करारानुसार राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा योजना, अंत्योदय योजना, इतर कल्याणकारी योजनेच्या लाभार्थ्यांनाच वितरित करण्यात आला आहे.

४. तसेच, उपरोक्त नमूद परिमाण हे पूर्णत : DCP अंतर्गत प्राप्त CMR चे असून यात भारतीय अन्न महामंडळाकडून उचल केलेल्या तांदूळाचा समसावेश नाही.

५. सदर तांदूळ हा बंदिस्त गोदामात साठवणूक करण्यात आलेला होता.

जिल्हा पुरवठा अधिकारी/ अन्नधान्य वितरण अधिकारी

शासन परिपत्रक क्रमांक:- धानभ-१३२५/प्र.क्र.१८३/नापु.२९, दि २०.११.२०२५ सोबतचे

जोडपत्र-६

(खरीप हंगाम २०२५-२०२६ मध्ये खरेदी करावयाच्या भाताचे (धानाचे) विनिर्देश)

UNIFORM SPECIFICATIONS OF ALL VARIETIES OF PADDY
(KHARIF MARKETING SEASON 2025-26)

UNIFORM SPECIFICATION OF ALL VARIETIES OF PADDY
(KHARIF MARKETING SEASON 2025-2026)

Paddy shall be in sound merchantable condition, dry, clean, uniform in color and size of grains, and free from molds, weevils, obnoxious smell, *Argemone mexicana, Lathyrus sativus* (Khesari) and admixture of deleterious substances. All Paddy varieties are classified into two Grades i.e. 'A' and 'Common' based on the length and breadth ratio (L:B). If the ratio is greater than & equal to 2.5, then, it is classified as Grade 'A' and if the ratio is less than 2.5, then, it is classified as 'Common'.

SCHEDULE OF SPECIFICATION

S .No	Refractions	Maximum Limit (%)
1.	Foreign matter a) Inorganic b) Organic	 1.0 1.0
2.	Damaged, discolored, sprouted and weevilled grains	5.0*
3.	Immature, Shrunken and shrivelled grains	3.0
4.	Admixture of lower class	6.0
5.	Moisture content	17.0

*** Damaged, sprouted and weevilled grains should not exceed 4%.**

Note Below

1. The definitions of the above refractions and method of analysis are to be followed as per BIS 'Method of analysis for foodgrains' Nos. IS 4333(Part 1):2018 and IS 4333(Part 2): 2017 and 'Terminology for foodgrains' IS 2813:1995 & IS 2813:2019, as amended from time to time.
2. The method of sampling is to be followed as per BIS method for sampling of Cereals and Pulses IS: 14818-2000 as amended from time to time.
3. Within the overall limit of 1.0% for organic foreign matter, poisonous seeds shall not exceed 0.5% of which Dhatura and Akra seeds (*Vicia* species) not to exceed 0.025% and 0.2% respectively.

******

शासन परिपत्रक क्रमांक:- धानभ-१३२५/प्र.क्र.१८३/नापु.२९, दि.२०.११.२०२५ सोबतचे

जोडपत्र - ७

(हंगाम २०२५-२०२६ मध्ये खरेदी करावयाच्या सीएमआरचे/तांदूळाचे विनिर्देश)

UNIFORM SPECIFICATION FOR GRADE 'A' & 'COMMON' RICE
(KHARIF MARKETING SEASON 2025-26)

UNIFORM SPECIFICATION FOR GRADE 'A' & 'COMMON' RICE
(KHARIF MARKETING SEASON 2025-2026)

Rice shall be in sound merchantable condition, sweet, dry, clean, wholesome, uniform in color and size of grains. Rice shall also be free from molds, weevils, obnoxious smell, an admixture of unwholesome poisonous substances, *Argemone mexicana* and *Lathyrus sativus* (Khesari) in any form, or coloring agents & all impurities except to the extent in the schedule below.

SCHEDULE OF SPECIFICATION

S.No	Refractions		Maximum Limit (%)	
			Grade 'A'	Common
1.	Broken*	Raw	25.0	25.0
		Parboiled/single parboiled rice	16.0	16.0
2.	Foreign Matter**	Raw / Parboiled / single parboiled rice	0.5	0.5
3.	Damaged # / Slightly Damaged Grains	Raw	3.0	3.0
		Parboiled/ single parboiled rice	4.0	4.0
4.	Discolored Grains	Raw	3.0	3.0
		Parboiled/ single parboiled rice	5.0	5.0
5.	Chalky Grains	Raw	5.0	5.0
6.	Red Grains	Raw/Parboiled/Single parboiled rice	3.0	3.0
7.	Admixture of lower class	Raw/Parboiled/Single parboiled rice	6.0	NA
8.	Dehusked Grains	Raw/Parboiled/Single parboiled rice	13.0	13.0
9.	Moisture content @	Raw/Parboiled/Single parboiled rice	14.0	14.0
10.	FRK (Fortified Rice Kernel)	In case of procurement of fortified rice stock, 1%@@ of FRK (w/w) should be blended with normal rice stock.		

* Not more than 1% by weight shall be small broken.

** Not more than 0.2% by weight shall be mineral matter and not more than 0.10% by weight shall be impurities of animal origin.

\# Including pinpoint damaged grains.

@ Rice (both Raw & Parboiled/Single Parboiled) can be procured with moisture content up to a maximum limit of 15% with value cut. There will be no value cut up to 14%. Between 14% to 15% moisture, a value cut will be applicable at the rate of full value.

@@ Blending ratio may vary from a range 0.9 to 1.20% by weight in fortified rice subject to satisfying the prescribed micronutrient level as per the CoA of FRK.

NOTE:

1. The definition of the above refractions and method of analysis are to be followed as given in Bureau of Indian Standard "Method of analysis for Foodgrains" Nos IS 4333(Part 1):2018 and IS 4333(Part 2): 2017 and "Terminology for foodgrains" IS 2813:1995 & IS 2813:2019 as amended from time to time. Dehusked grains are rice kernels whole or broken which have more than ¼th of the surface area of the kernel covered with the bran and determined as follows:-

ANALYSIS PROCEDURE:- Take 5 grams of rice (sound head rice and brokens) in a petri dish (80X70 mm). Dip the grains in about 20 ml. of Methylene Blue solution (0.05% by weight in distilled water) and allow to stand for about one minute. Decant the Methylene Blue solution. Give a swirl wash with about 20 ml. of dilute hydrochloric acid (5% solution by volume in distilled water). Give a swirl wash with water and pour about 20 ml. of Metanil Yellow solution (0.05% by weight in distilled water) on the blue stained grains and allow to stand for about one minute. Decant the effluent and wash with fresh water twice. Keep the stained grains under fresh water and count the dehusked grains. Count the total number of grains in 5 grams of sample under analysis. Three brokens are counted as one whole grain.

CALCULATIONS:

$$\text{Percentage of Dehusked grains} = \frac{N \times 100}{W}$$

Where, N = Number of dehusked grains in 5 grams of sample

W= Total grains in 5 grams of sample.

2. The Method of sampling is to be followed as given in Bureau of Indian Standard "Method of sampling of Cereals and Pulses" No IS: 14818-2000 as amended from time to time.

3. Brokens less than $1/8^{th}$ of the size of full kernels will be treated as organic foreign matter. For determination of the size of the broken average length of the principal class of rice should be taken into account.

4. Inorganic foreign matter shall not exceed 0.20% in any lot, if it is more, the stocks should be cleaned and brought within the limit. Kernels or pieces of kernels having mud sticking on surface of rice, shall be treated as Inorganic foreign matter.

5. In case of rice prepared by pressure parboiling technique, it will be ensured that correct process of parboiling is adopted i.e. pressure applied, the time for which pressure is applied, proper gelatinisation, aeration and drying before milling are adequate so that the colour and cooking time of parboiled rice are good and free from encrustation of the grains.

*****

STANDARDS OF RICE FOR ISSUE TO STATE GOVERNMENTS/ UT ADMINISTRATIONS FOR DISTRIBUTION UNDER TPDS AND OTHER WELFARE SCHEMES.

Guidelines for issue/disposal of wheat and rice have been issued vide Department letter No 8-2/98-DRIII dated 27.01.1998 and 13.11.1998. Gist of standards of rice for issue to States/UTs for distribution under TPDS and OWSs along with updated illustrations for KMS 2025-26 is as under:

1. Ready issuable stocks are fit for human consumption which should conform the standards of Food Safety and Standards Act and Rules framed there under.
2. Rice stocks are falling within A, B & C categories (categorization is based on damaged and discolored grains) conforming to food safety norms and free from insect infestation are ready stocks. Ready stocks may be issued under TPDS and OWSs provided the refractions in respect of broken grains, chalky grains, red grains and de-husked grains are upto 20% in excess of the uniform specifications.

SCHEDULE OF SPECIFICATION

S.No	Refractions		Maximum limit (%) as per uniform specifications for Grade 'A' & Common *(At the time of procurement)*	Maximum permissible limit (%) for Grade 'A' & Common *(At the time of distribution)*
1.	Damaged/Slightly Damaged/Pin-point Damaged Grains	Raw	3	5
		Parboiled/Single Parboiled Rice	4	5
2.	Discolored Grains	Raw	3	7
		Parboiled/Single Parboiled Rice	5	7
3.	Broken	Raw	25	30
		Parboiled/Single Parboiled Rice	16	19
4.	Chalky Grains	Raw	5	5
5.	Red Grains	Raw/Parboiled/Single Parboiled Rice	3	4
6.	Dehusked Grains	Raw/Parboiled/Single Parboiled Rice	13	16
7.	Foreign Matter	Raw/Parboiled/Single Parboiled Rice	0.5	1.0
8.	FRK (Fortified Rice Kernel)	In case of procurement of fortified rice stock, 1%* of FRK (w/w) should be blended with normal rice stock.		

*** Blending ratio may vary from a range 0.9 to 1.20% by weight in fortified rice subject to satisfying the prescribed micronutrient level as per the CoA of FRK.**

*****

शासन परिपत्रक क्रमांक:- धानभ-१३२५/प्र.क्र.१८३/नापु.२९, दि.२४.११.२०२५ सोबतचे

जोडपत्र-८

(खरीप हंगाम २०२३-२४ मध्ये FRK व फोर्टिफाइड राईस बाबत गुणवत्ता नियंत्रणाचे विहित कार्यप्रणाली)
Standard Operating Procedure (S.O.P.) for Quality Management Protocols for Fortified Rice Kernels (FRK) and Fortified Rice (FR))

No. 36-5/2018-QCC (Part) (E: 377504)
Government of India
Ministry of Consumer Affairs, Food & Public Distribution
Department of Food & Public Distribution
(Quality Control Cell)
****

Krishi Bhawan, New Delhi
Dated the 26th December, 2023

To,

The Secretary,
Food and Civil Supplies Department,
Government of.....
(All States Government/UT administration).

Subject: Standard Operating Procedure (SoP) for Quality Management Protocols for Fortified Rice Kernels (FRK) and Fortified Rice (FR)-reg.

In the suppression of a letter of even number dated 15.03.2022 on the subject cited above, it has been decided to revise the Standard Operating Procedure (SoP) for Quality Management Protocols for Fortified Rice Kernels (FRK) and Fortified Rice (FR).

2. Accordingly, in order to maintain the quality of Fortified Rice Kernels (FRK) and Fortified Rice (FR) and to provide good quality Fortified Rice to the beneficiaries, all stakeholders are advised to ensure strict compliance with the revised Standard Operating Procedure (SoP) enclosed herewith. The said SoP is applicable with immediate effect.

3. This issues with the approval of the Competent Authority.

Encl: As above

Yours faithfully,
26/12/2023
(Vishwajeet Haldar)
Deputy Commissioner (S&R)
Tel: 011-23384784

Copy to:

1. The Senior PPS to the Secretary (F&PD), D/o Food and PD, Krishi Bhawan, New Delhi
2. The Senior PPS to the Secretary, Department of Expenditure, North Block, New Delhi
3. The PPS to the Secretary, Department of School Education, Shastri Bhawan, New Delhi

4. The PPS to the Secretary, Department of Women and Child Development, Shastri Bhawan, New Delhi
5. The CEO, FSSAI, New Delhi
6. The CMD, FCI, Barakhamba Road, New Delhi
7. The DG, BIS, Bahadur Shah Zafar Marg, New Delhi
8. The CEO, NITI Aayog, New Delhi
9. The PPS to AS&FA, Department of Food and PD, Krishi Bhawan, New Delhi
10. The PPS to AS (P&FCI), Sr. Economic Advisor, JS (BP&PD), JS (Impex &IC), AS (Storage &PG), Department of Food and PD, Krishi Bhawan, New Delhi
11. The MD, CWC, New Delhi
12. The DS (BP), DS (Policy-1), Director (PD), Director (Finance), DS (FCA.cs)
13. The President FRK, Association
14. The President, Rice Miller Association
15. The Development Partners: WFP/Microsave.NI/Path.
16. The Director (Technical), NIC with a request to post the same on Department's website.

26/12/2023

(Vishwajeet Haldar)
Deputy Commissioner (S&R)
Tel: 011-23384784

Revised Standard Operating Procedure (SoP) for Quality Management Protocols for Fortified Rice Kernels (FRK) and Fortified Rice (FR).

The level-wise details of the Standard Operating Procedure (SoP) are as under:

Level 1. Vitamin & Mineral Premix (VMP) manufacturer

1.1 The Vitamin & Mineral Premix (VMP) used for manufacturing Fortified Rice Kernel (FRK) should be strictly in accordance with the latest FSSAI guidelines/regulations.

Level 2: FRK Manufacturer

At the level of Fortified Rice Kernel (FRK) Manufacturer/ Supplier:

2.1 FRK manufacturers shall have a FSSAI License/registration.

2.2 FRK manufacturer should procure the Premix from FSSAI Licensed Premix Manufacturer/ Supplier.

2.3 The chemical compound of the vitamin and minerals (VMP), used in FRK production, should be in accordance with the latest FSSAI guidelines/Standard Operating Procedure for FRK Production.

2.4 Certificate of Analysis (CoA) is to be obtained from FSSAI notified laboratories. COAs must have QR code as prescribed by FSSAI containing the information of lab/testing so that the genuineness of the COAs can be checked by scanning.

2.5 FRK manufacturers shall maintain the batch wise records of COAs&of Vitamin-Mineral Premix (VMP) used in FRK production in physical format and s corresponding batch of FRK produced and shall upload test reports on web portal specified by FSSAI for complete audit trail, which can be accessed during the inspections, if required, by FCI, State Government, DFPD and other authorities.

2.6 FRK manufacture shall provide the batch wise COAs of FRK and corresponding batch of Vitamin and Mineral Premix(VMP) to the fortified rice millers while selling FRK.

Level 3: Rice Millers Producing Fortified Rice by Blending FRK with Conventional Rice

3.1 The rice miller should have a valid milling license as well as a valid license for processing of fortified rice under food category 6.0 of the Indian Food Categorization System (Food Safety & Standards Act, 2006).

3.2 The millers should procure FRK from FSSAI licensed/registered FRK manufacturers/Supplier.

26/12/2023

3/5

3.3 Millers should have Blending Machine as per the latest standards prescribed by BIS *i.e.* IS 17854: 2022 with integrated packaging/bagging facility to ensure homogeneous blending of FRK at 1% of FR by weight.

3.4 Bags of fortified rice offered for procurement to the procuring agencies must comply with FOOD SAFETY AND STANDARDS (LABELLING AND DISPLAY) REGULATIONS, 2020 AND FOOD SAFETY AND STANDARD (FORTIFICATION OF FOOD) REGULATIONS 2020.

3.5 The rice millers shall keep record of CoAs for each consignment of FRK and VMP. Rice millers shall provide the CoA of the FRK batch used and CoA of corresponding Premix to the procuring agencies at delivery of each consignment/lot of fortified rice.

3.6 During the production of fortified rice, quality checks should be done through the Blending Efficiency Test (BET) conducted on an hourly basis and proper record should be maintained.

Level 4: Procurement of Fortified rice by FCI/ State Agencies:

At the time of Tendering/Empanelment and Formalizing Contract

4.1 FCI/ State Procuring Agencies should specify all pre-requisites including blending efficiency of FRK at 1% of FR by weight, CoA, FSSAI license etc. of rice millers in their Milling Agreement to ensure uniformity and ease the QA/QC protocols.

At the time of Sourcing Fortified Rice from the Millers

4.2 Fortified Rice consignments are to be checked for physical parameters by quality control personnel of procuring agencies/DFPD as per the existing procedure for analysis of food grains (IS:4333-2018 *"Methods of analysis for food grains"* with latest amendments).

4.3 The Tolerance Limit of Blending Ratio shall be as specified by the FSSAI vide communication dated 20.12.2023. For the purpose of uniformity, it is assumed that scenario 2 in Annexure 1 in the said letter shall be followed by the Rice Millers, wherein the mean value (Iron 3525 mg/kg; Folic Acid 10000 µg/kg and Vitamin B12 100 µg/Kg) of the prescribed range of micronutrients in FRK is expected to be ideal. In this scenario the range from **-10% to +20 % i.e., 0.9 to 1.2 shall be permitted blending ratio.**

However, if the sample fails on account of blending, an opportunity would be given to Rice Millers to bring the blending ratio of the rejected stock within any of the green footprints provided in Annexure-I either by adding FRK in FR or by

26/12/2023

4/5

adding conventional rice in FR so that the blending ratio in the FR becomes acceptable.

4.4 The procuring agency should verify the CoAs of FRK, premix by scanning the QR code of CoA and check the blending ratio of FRK with conventional rice from the matrix of Blending ratio (placed at Annexure I)

4.5 At the time of acceptance of FR, Blending Ratio would be checked on a sample size of 50 Grams.

4.6 DFPD may conduct surprise checks to ensure the prescribed level of micronutrients in Fortified Rice at any stage mentioned above to address any complaints/grievance/references.

26/12/2022

***